

# Vardagsrevolution i Venezuela

Vänstern i världen har fått en ny vän: Venezuela. Här har inte revolutionärerna retirerat till några autonoma gläntor i djungeln, utan tagit kontroll över själva statsapparaten.

Arbetaren har rest genom en vardag som – successivt och med små steg – förändras i grunden. Möt Marta som aldrig fått gå i skolan men nu kan börja plugga till sjuksköterska, Rowan som är lika svettig som förr men betydligt gladare sedan han och de andra tagit över fabriken och Lina som ärvt ett gods med ägor men nu tänker ge bort alltihop.

Venezuelas väg är full av luckor, hål och diken. Men landet rör sig. Följ med!

TEXT OCH FOTO



JON WEMAN





Venezuelas två ansikten, det rynkigt slitna...



... och det botoxinjicerat glättiga.

”Ett centrum för oljekulturen, som lika gärna hade kunnat vara huvudstad i staten Texas. Caracas tuggar tuggummi och älskar syntetiska produkter och skräpmat. Man går aldrig, förflyttar sig bara i bil, och avgaserna har förpestat dalens förr så rena luft. I Caracas är det svårt att

falla i sömn, för folk kan inte slippa undan driften att köpa, förbruka, äga, spendera pengar och få allt.”

Så beskrev Eduardo Galeano Venezuelas huvudstad 1970 i sin klassiker *Latinamerikas öppna ådror*. Skildringen är fortfarande träffande. Den lokala elitens barn svärmar än i dag kring de enorma, luftkonditionerade shoppingtemplen.

I Centro Comercial El Recreo finns en mexikansk-peruansk, en arabisk, två kinesiska, en italiensk, en japansk och en spansk snabbmatsrestaurang och ett antal USA-inspirerade, men inte en enda som serverar venezolanska arrepas eller cachapas.

Det är en smula ironiskt att kontinentens starkaste antiimperialistiska rörelse har uppstått i dess kulturellt sett mest amerikaniserade land. Den nationella passionen är baseboll och inte fotboll, det är tätare med McDonald's i Caracas än i någon annan stad jag besökt, och medan musikscenen i de flesta latinamerikanska länder domineras av lokala stilar, får de i Venezuela

ovanligt hård konkurrens av västerländsk pop, hiphop och techno.

**STADENS LEGENDARISKA NATTLIV** är detsamma: i chica Las Mercedes verkar varannan byggnad vara en bar eller ett disco. Latinamerikanska storstäder brukar feta mycket sent, men Caracas är extremt: klockan tolv på söndag morgon dånar det ännu trans och salsa från klubbarna. Det finns en kult kring skönhet och de flesta venezolanskor skulle aldrig gå utanför dörren osminskade.

Men fortfarande sover uteliggare var som helst på gågatan Sabana Grande, trasiga figurer röker crack mycket nödortfikt skyddade i någon port och tiotusentals människor tjänar sitt uppehälle i små stånd med piratkopierade skivor, strumpor, smink, pennor eller vad de nu har att sälja.

Utsikt över detta hektiska centrum har å ena sidan de mycket fattiga – från de vidsträckta slumområden som klättrar upp för höjderna runtom staden – å andra sidan de mycket rika,

från Latinamerikas mest massiva och modernistiska skysrapor som den tårtsbitsformade La Visora och de skyhöga tvillingtornen i Parque Central.

På ytan ser det knappast ut som om en revolution håller på att genomföras här. Revolutionen märks mest påtagligt i regeringens triumfatoriska affischer i tunnelbanan, och i krigsrubrikerna i de Chavezfientliga tidningarna.

**OCH OPPOSITIONEN FORTSÄTTER** för övrigt att hålla sina demonstrationer på Plaza Altamira, fast med allt lägre frekvens och glesare uppslutning. Men det är inte främst om oppositionen de följande artiklarna handlar.

Huvudpersoner är i stället de som deltar i revolutionen – den revolution som trots allt i dag sköljer som en osynlig våg genom nästan alla delar av det venezolanska samhället – de vars liv förändrats av den, de som försöker hejda den eller skynda på den, de människor som just nu tillsammans formar Venezuelas framtid. ■

# En president finner sitt folk

**1989** På morgonen den 27 februari står arbetare i slumområdena runt Caracas och väntar på bussen för att åka till jobbet. När de kliver på upptäcker de att biljettpriserna i ett slag fördubblats över natten. Det är ett resultat av regeringens chockpaket, direkt-importerat från ledningskontoren på IMF, International Monetary Fund, och Världsbanken. Paketet innehåller standardmixen av avregleringar, privatiseringar, nedskärningar och slut på statliga subventioner.

Busspendlarna brister ut i våldsam protest mot prishöjningen. De börjar röra sig ner mot stadens centrum, och snart vidtar sönderslagning av skyltfönster och plundring. När bilderna kablas ut över teve ansluter sig hundratusentals människor som strömmar ut från kåkstäderna, ner till den gryta av lyx där de rika lever.

Massupploppet pågår ostört i två dagar, dagar som sätter ett outplånligt minne av skräck i den venezolanska överklassen. Till sist marscherar armén in i slumområdena, inför utgångsförbud, skjuter på allt som rör sig, dödar mellan 1 000 och 2 000 människor – många av dem nedsänkts i omärkta gravar på bakgårdar – och återställer ordningen.

Händelsen får namnet El Caracazo. Den räknas som det första folkliga upproret mot nyliberalismen i Latinamerika och kommer för alltid att förändra känslorna mellan Venezuelas klasser.

**1992** Efter El Caracazo har en grupp nationalistiska, progressivt sinnade officerare kommit fram till att något måste göras. Den sittande regimen är oförmögen att lösa landets problem; det anstår militärer med känsla för sitt land att gripa in.

Kretsens naturliga ledare är Hugo Chávez, en ung mestizo-officer som har sin stora förebild i Simon Bolívar, mannen som i början av 1800-talet ledde Latinamerikas frigörelse från den spanska kolonialmakten. Bolívars vision var ett enat, självständigt Latinamerika under ledning av en stark, centraliserad statsapparat – ytterst ledd av honom själv – och denna vision upphöjs nu till evangelium av Chávez.

1992 är det tid för den "bolivarianska" konspirationen att bära frukt. Chávez och hans officerare iscensätter en statskupp, men planen på erövring av de militära nycklarna till Caracas genskjuts och går om intet. Chávez tas till fänga. Han släpps dock fram för att hålla ett tevetal och mana sina lierade ute i landets provinser att ge upp. Talet – där han förklarar att den stora förändringen av Venezuela "för ögonblicket" har uteblivit – fångar massornas fantasi: Chávez blir omedelbart superkändis och frälsarfigur hos landets fattiga.

**1994** Efter två år i fängelse, vilka han ägnat åt att utveckla sitt politiska projekt, släpps Hugo Chávez. Ute i det fria söker han allianspartners inom armén och resterna av den organiserade vänstern.

**1998** Chávez ställer upp i landets presidentval – och vinner en jordskredsseger, med 56 procent av rösterna. Hans "rörelse för den femte republiken", som har sin stomme i de progressiva officerskretsarna, segrar också i parlamentsvalen.

De två partier – Acción Democrática och Copei – som tillsammans burit upp den venezolanska statsapparaten i decennier, men vanärat sig i folkets ögon genom att parasitera på oljeintäkterna och förfalla till

hämninglös korruption, förödmjukas totalt genom att bara kamma hem några ynka procent av rösterna. Den gamla regimen är utkörd, Chávez har tagit makten: den bolivarianska revolutionen kan börja.

**1999** Det folkliga stödet för Chávez bekräftas i tre val: först en folkomröstning

med USA. Konstitutionen förklaras för avskaffad.

Den 13 april upprepas plötsligt scenariot från El Caracazo. Hundratusentals, ja, kanske miljoner invånare i de fattiga förstädena formli-



Venezuelas president Hugo Chávez har bevisat gång på gång att han har folkets stöd. Nu styr han landet mot sin "bolivarianska revolution".

om huruvida en konstituerande församling bör tillsättas med uppdrag att ta fram en ny grundlag, sedan ett val till nämnda församling, och slutligen en ny folkomröstning om det konstitutionsförslag som tagits fram. Chávez vinner alla tre valen överlägset.

**2002** Den "bolivarianska" regimen retar landets överklass med en radikal jordreform, som bland annat uppmuntrar till bildandet av "urbana markkommittéer". Samtidigt agerar Chávez för att stärka statens kontroll över oljeindustrin i landet, stoppa alla privatiseringsplaner och rikta oljeintäkterna till investeringar i välfärdsprogram.

Oppositionen har fått nog. Under början av året kallar den till jättelika anti-Chávez-demonstrationer i Caracas, något som snart blir dess signum.

Chávez – som hittills agerat som ensam stjärna, utan något parti, fackförening eller folkrörelse som bas – kontrar med att försöka organisera sitt stöd hos de fattiga. Han initierar bildandet av "bolivarianska cirklar", en sorts celler på kvartersnivå där ett dussin aktivister ägnar sig åt att propagandera för "revolutionen" och starta kooperativ.

I samförstånd och samordning med Bushadministrationen – irriterad även den – förbereder oppositionen en statskupp. Den 11 april arrangeras ännu en jättedemonstration, som går mot presidentpalatset. Där stöter den ihop med en demonstration för Chávez: tumult och skottlossning utbryter, flera människor dör.

Samtidigt intar kuppmakarna i militärledningen sina positioner. Chávez finner sig omringad, ser för gott att låta sig gripas, men vägrar att skriva under en avskedsansökan. Han flygs ur presidentpalatset till en landsortshåla, och som ny president utropas i stället Pedro Carmona, ledare för Venezuelas arbetsgivarorganisation.

Militärer, oljemagnater, tidningsägare och borgerliga politiker bildar landets nya styre, som hela tiden står i nära förbindelse

gen invaderar stadskärnan och bildar ett enda folkhav som kräver sin president åter. Plötsligt vänds hela skeendet. De Chávez-lojala delarna av armén ansluter sig till massorna i city, och tillsammans utövar de ett obevekligt tryck: statskuppen bryter samman.

Efter två dagars frånvaro flygs Chávez tillbaka till presidentpalatset och återinträder på sin post. Den misslyckade statskuppen blir en vändpunkt. För första gången fylls nu "den bolivarianska revolu-

tionen" av ett massivt folkligt deltagande.

De som genom sitt eget spontana agerande har fällt kuppen känner av sin makt och får smak på självorganisering. Chávez har, som en bedömare uttryckt det, "släppt anden ur flaskan": från och med nu kan revolutionen bara radikaliseras.

Samtidigt förvandlas det som tidigare betraktades som ett obskyrt populistiskt experiment, i något obetydligt latinamerikanskt land, till en världsangelägenhet.

Men striden är inte över. I december gör oppositionen ett nytt försök att störta Chávez, genom en "strejk" som i själva verket är en lockout. Oljeindustrin och en rad andra strategiska sektorer stängs av arbetsgivarna, i ett försök att knäcka presidenten.

**2003** Lockouten fortsätter in i januari, men får inget resultat. I stället går armén in och tar över oljeinstallationerna.

Därmed är det slut på lockouten – och staten har samtidigt fått en ny kontroll över oljeindustrin. Den används till att bygga hörnpelaren för Chávez politik: ett ständigt flöde av oljeintäkter till program för social välfärd.

**2004** Oppositionen gör ett tredje försök att göra sig av med den förhatliga presidenten. Omkring två miljoner namn samlas in under kravet på en folkomröstning mot Chávez, som glatt antar utmaningen och än en gång bevisar vilket stöd han har: 59 procent röstar nej till att han bör avgå, mot 40 procent för ja-sidan. Det är Chávez sjätte valseger på lika många år.

Med denna sista självförnedring har högeroppositionen slutgiltigt besegrats. Chávez kan ohotad ägna sig åt att veckla ut "den bolivarianska revolutionen".

ANDREAS MALM

Baserat på Richard Gott: *Hugo Chávez and the Bolivarian Revolution* (Verso).

## ► Venezuela



► **Folkmängd:** 24,5 miljoner  
► **BNP/capita:** 5 800 dollar

► **Andel läskunniga:** 93,4 %  
► **Förväntad livslängd:** 74,3 år



# Lyckan i en laglig bostad

## Små framsteg välter vardagen för Venezuelas fattiga

En skolvideo att titta på, en kvartersbutik att handla biligt i, en doktor som kommer hem och undersöker halsen. För de fattiga i Caracas slumområden kan Hugo Chávez sociala program göra hela skillnaden mellan ett undermåligt och ett värdigt liv.

Men allt kommer inte uppifrån. På kvartersnivå samlar markkommittéer invånarna till möten. De beslutar om vatten och bostäder, bildar medborgargarden – och är djupt misstänksamma mot statens framväxande byråkrati.

”Det här är vad jag alltid drömt om.”

Hazel Sequera är lyrisk när han talar om sitt Casa Cultural Alameda, ett ockuperat före detta lager tio minuter från Caracas centrum, precis vid foten av de slumklädda höjder som omger staden.

– Detta är en stadsdel med rik kulturell historia – mycket musik, mycket afroamerikanska traditioner – men också med stora sociala problem. Nu har ungdomarna för första gången någonstans att vara och spela musik i stället för att driva omkring på gatorna. Det här har jag alltid kämpat för, men det hade aldrig varit möjligt före den här regeringen, säger Hazel.

Det var i ett kvartersråd, sammankallat av honom och andra engagerade, som invånarna gemensamt beslutade sig för att ta över och börja rusta upp de förfallna, övergivna lokalerna. Vad som i de flesta latinamerikanska – eller för den delen europeiska – länder hade resulterat i tårgas och vräkning, eller åtminstone ett juridiskt ställningskrig med myndigheterna, bemöttes här positivt av kommunen. Den har rentav passat på att placera några av sina egna verksamheter i kulturcentret.

Byggnaden har redan dekorerats med muralmålningar av Bolívar och Chávez, sida vid sida med en skräckinjagande afrikansk krigare på en hög av dödsfall, 50-talsaffischer från internationella jazz- och bossanovastjärnors besök i kvarteret och heliga symboler från den venezolanska varianten av

indiansk-afrikansk-katolsk blandreligion. Hazel visar mig en klass med keramik för yngre barn, en repetitionslokal med trummor och andra instrument, och en smidesverkstad där en hög med allehanda skrot förvandlas till stolar och bord.

Den guidade turen genom Venezuelas sociala landvinningar fortsätter. Som för att understryka sin egen åsikt tar Hazel med mig till Hector Santos, uppenbart en kändis och auktoritet i kvarteret, med sin lilla butik full från golv till tak med samlingar av lokal konst.

– Jag har bott här hela mitt liv och känner de flesta. Tro mig, allt har förändrats med Chávez. Vi älskar honom alla här, och den som inte gillar honom får med mig att göra, säger han.

Vi fortsätter till kvarterets *Barrio Adentro*

**”Är detta en välfärdsstat eller ett klientsystem som kräver lojalitet i utbyte mot bröd och stipendier?”**

klínik, inhyst i en av de karaktäristiska, överallt identiska sexkantiga byggnader som man numera ser runtom i slumförorterna.

– Tidigare var det många som inte hade möjlighet att gå till doktorn över huvudet. I dag kommer doktorn hem till människor och frågar om de har några problem. Och nu har det kommit en kubansk optiker



Hazel Sequera har kämpat länge för att få till stånd en lokal som Casa Cultural Alameda.



Annie Alarcon med elev på Mision Ribas i Sarria, en av många nya vuxenutbildningar.

och en idrottstränare hit också, berättar Hazel.

Vi vandrar vidare till den *Mision Robinson* där det hålls alfabetiseringskurser. Hazel vill även visa mig det lokala soppköket och *Mercal* – varuhus med subventionerade livsmedel – men tiden räcker inte till.

**DET ÄR INTE FÖRVÄNANDE** att Hazel är entusiastisk över en regering som gett honom möjlighet att uppfylla en livslång dröm. Men hur stora är de reella effekterna av den bolivarianska regeringens sociala program?

Sedan ungefär två år kallas praktiskt taget alla Chávez sociala projekt för ”missioner”, ofta uppkallade efter någon historisk hjältegestalt. De här är de viktigaste:

● *Mision Robinson*, *Mision Ribas* och *Mision Sucre* innebär vuxenutbildning, med möjlighet till stipendier, på grundskole-, gymnasie- och universitetsnivå. Sedan tidigare existerar också ”bolivarianska skolor”, som åstadkommit en kraftigt ökad närvaro i de fattigaste områdena genom den enkla men viktiga nymodigheten två gratis måltider om dagen. Det finns även ”bolivarianska daghem” och dito universitet. Enligt regeringens siffror studerar hela 45 procent av Venezuelas befolkning i dag i någon form; exempelvis har 1,1 miljoner personer passerat genom *Mision Robinson*. Venezuela räknas i

dag av FN officiellt som ett land fritt från analfabetism.

● *Mision Barrio Adentro* är ett projekt för att placera ut vårdcentraler, bemannade med 13 000 kubanska läkare, i förorter och byar. I siffror innebär det, enligt regeringens presentation, att 17 av landets 23 miljoner invånare omfattas och att det gjorts 45 miljoner läkarbesök sedan missionen sjösattes. Men några resultat synliga i internationellt erkänd statistik – som spädbarnsdödlighet eller medellivslängd – verkar ännu inte finnas.

● *Mision Vuelvan Caras* syftar till att sjösätta ett mycket stort antal kooperativa företag, och *Mision Zamora* handlar om jordreform och landbygdsutveckling – mer om dem senare.

● *Mision Mercal* etablerar varuhus och butiker i olika storlekar, med livsmedel och andra basvaror till upp emot 50 procent lägre priser än i den vanliga handeln. Enligt den synnerligen exakta officiella statistiken handlar 7 952 581 venezolaner i dag på *Mercal*.

Jag har själv kunnat konstatera att institutionerna faktiskt existerar, att det finns varor på hyllorna och att köerna – om än längre än i de vanliga varuhusen – inte är extrema. Det är tänkt att *Mercal* i första hand ska köpa in varor från kooperativ, men det är oklart i vil-





Mision Ribas utbildningsprogram innehåller en "sociopolitisk komponent" där eleverna ska göra någon form av projekt för att förbättra förhållandena i sitt bostadsområde.

ken utsträckning så sker för närvarande.

- *Mision Identidad* utfärdar 4,6 miljoner ID-kort till personer som tidigare saknat sådana.
- *Mision Guaicapuro* överlämnar markrättigheter till Venezuelas kvarvarande indian-samhällen.

Få ifrågasätter i dag missionernas effekt. Även de största oppositionspartierna har tillkännaggett att de inte kommer att skrota programmen om de skulle komma till makten. Den andel av Venezuelas BNP som går till offentlig utbildning har under Chavez ökat från 3,3 till 5,2 procent, och till sjukvård från 1,1 till 1,4 procent. Detta är faktiskt bara strax över det latinamerikanska genomsnittet procentuellt sett, men Venezuelas BNP per capita är också högre än i de flesta latinamerikanska länder.

Andelen fattiga var 42,8 procent vid maktövertagandet 1998, föll något under den nya regeringens första år, och rusade sedan upp till 55,1 procent under de dramatiska konflikterna 2002–2003 som fick landets BNP att falla med tvåsiffriga tal. Sedan dess har procenten fattiga minskat kraftigt och beräknas i år hamna på 35 procent. Andelen extremt fattiga har sedan 2003 fallit från 25 procent till 10,1 procent. Det är ingen vild gissning att reformer som Mercal bidragit till den utvecklingen.

Kritiken har snarare handlat om pro-

grammens utformning. Är detta en välfärdsstat eller ett klientsystem som kräver lojalitet i utbyte mot bröd och stipendier? Magnus Linton jämför, i *Arena* nr 4/05, Chávez med den auktoritära Domingo Peron i 1940- och 50-talets Argentina och angriper i synnerhet de nya utbildningsprogrammen, där han tycker sig se godtycke och indoktrinering.

**"Jag kallar pedagogiken för 'pillerutbildning'. Här får du ett litet kunskapsspiller, svälj det, här får du ett till..."**

– **JAG GICK ALDRIG ENS UT** högstadiet, och nu räknar jag med att läsa till sjuksköterska. Jag jobbar på ett offentligt soppkök och handlar på Mercal. Allt har jag fått av Chávez!, säger Marta Navarro. På Mision Ribas i Sarria, på motsatta dalsidan från Casa Cultural Alameda, blir det nära nog en religiös stämning om man börjar tala politik. Eleverna har svårt att hitta någonting över huvudet att kritisera hos regeringen, men efter ett tag nämner någon att de fortfarande inte fått de utlovade datorerna till datasalen och att det saknades resurser att ta hand om alla som

strömmade till när utbildningen öppnades. Klassen har halverats sedan dess. Alla räknar med att problemet med arbetslösheten kommer att ha lösts tills de slutfört sin utbildning.

Jag frågar om man kan jobba eller läsa på missionen även om man är motståndare till Chávez, men det visar sig svårt att alls diskutera i de termerna. Chávez är identisk med revolutionen, revolutionen är identisk med att vilja bidra till ett bättre Venezuela, och om man inte vill det – varför skulle man då vilja komma hit?

Den kanske enda ickechavisten i rummet är faktiskt läraren, eller "underlättaren" som hon kallas, Annie Alarcon. Hon är medlem av en anarkistisk grupp och betecknar sig "revolutionär".

– Men jag vill inte stå utanför allt det som händer i landet, utan delta och försöka påverka så gott det går, säger hon.

Lektionen börjar. Annie sätter på en video. På teven visas några historiska målningar och en röst läser långsamt och tydligt: "Pedro Camejo, Negro Primero kallad, föddes som son till slavar. Han förenade sig med frihetskämparna 1818." Paus för att anteckna. "Han kallades Negro Primero för att han alltid gick i första ledet. Han mottog Frihetsorden 1819." Paus igen. Så där håller det på. Runtom i skolan hänger elevarbeten

med biografier över samma nationella hjältar.

– Jag kallar pedagogiken för "pillerutbildning". Här får du ett litet kunskapsspiller, svälj det, här får du ett till... Men det är samma pedagogik i det vanliga utbildningssystemet, fast de har böcker i stället för videos. Här har de ändrat på en del doktriner: i den vanliga skolan berättade man till exempel aldrig om Negro Primero, eftersom han var svart, eller om Cacique Grande och andra indianska hjältar. Men det är fortfarande doktriner man lär sig. Fast det finns sådant som är bra också, till exempel har vi inga betyg utan bara gemensamma utvärderingar, och jag försöker få tid till diskussioner för att de ska ha en chans att förstå vad de lärt sig.

Annies största bekymmer är de bristande resurserna. Cesar Cabrera, "koordinator" eller administrativ ledare för missionen, håller med.

– Man måste tjata för att få allt. Samtidigt ser jag hur de som sitter ett steg över mig har fem gånger så höga löner som vi. Byråkratin suger i sig pengar, men å andra sidan lämnar den oss ganska mycket ifred. Elever och personal fattar beslut om nästan allt gemensamt, från vem som behöver stipendium till hur vi ska lösa olika personkonflikter, säger han.





Leonardo Dominguez på väg till ett markkommittémöte på en av höjderna runt Caracas.

► Annie är också irriterad över att behöva ställa in undervisningen när det är en demonstration eller massmöte med Chávez.

– Så är det varenda gång, och så hamnar man efter i planeringen.

Det bör kanske påpekas att den venezolanska regeringen knappast är ensam i Latinamerika om att tillämpa det här tjvknepet; Bolivias Carlos Mesa gav exempelvis statsanställda ledigt varje gång det skulle hållas stöddemonstrationer för honom själv.

**EN DEL AV UTBILDNINGEN** kallas den "sociopolitiska komponenten". Den innebär att eleverna ska göra någon form av projekt för att förbättra förhållandena i sitt bostadsområde.

– Vi har intervjuat folk om vad de har för bekymmer och kommit fram till att det värsta är den dåliga säkerheten. Så vi kommer att göra en undersökning av hur problemen ser ut och vad som kan göras åt dem. På det sättet kan vi vara en aktiv del av lokalsamhället och bidra till revolutionen, säger Oscar Herrero, en jättelik man som är skofabriksarbetare och aktivist i det chavistiska partiet MVR.

**Vad skulle, hypotetiskt, hända om ni kom fram till att myndigheterna var en del av bostadsområdets problem – låt oss säga att polisen inte gör vad de borde?**

Oscar är tyst en liten stund.

– Jag ska vara ärlig. Polisen var för mig

inte bättre än banditer tidigare. De är fortfarande inte bra, det finns fortfarande problem. Men när det blir problem nu så organiserar sig folk och pressar på myndigheterna. Det är vad vi skulle göra i så fall, om vi upptäckte att det var så, säger han.

Annie Alarcon ger samma bild:

– Det är sant. Om någon blev dödad av polisen brukade människor bara resonera att det är sånt som händer. I dag tänker de annorlunda, de känner att de har rättigheter.

### **"Sluminvånarna själva har gjort betydligt mer än staten för att lösa Venezuelas bostadskris."**

Marta Navarro menar att missionerna skiljer sig fundamentalt från de sociala satsningar som även tidigare regeringar gjort till och från.

– Det här är inget som satts ihop över våra huvuden, utan något som vi känner tillhör oss. Därför skulle heller ingen kunna ta det ifrån oss – inte utan att vi försvarade det.

Studiebesöket på Mision Ribas har onekligen satt en del frågetecken efter den skinnande officiella bilden. Men som ett klient-system à la peronismen – byggt på hierarki-

er, rädsla, belöningar och lydnad – framstår det knappast.

**DEN RELATIVT GRÄSROTSSTYRDA** strukturen i Mision Ribas är ett exempel på den venezolanska varianten av deltagande demokrati, som det finns en förvirrande mångfald av olika mekanismer för. Efter modell från Porto Alegre och en del andra brasilianska städer är det tänkt att Venezuelas kommuner ska tillämpa systemet med "deltagande budget", där en viss procent av de offentliga investeringarna kontrolleras direkt av invånarna. Vidare finns institutionen *Contraloría Social* (social kontroll), som ger medborgarkommittéer speciella rättigheter att kontrollera olika myndigheters räkenskaper.

Gemensamt för dessa båda demokratiformer är att de har haft svårigheter att lösgöra sig från pappret. Deltagande budgetar fungerar bara i tio procent av alla kommuner, och den sociala kontrollen har visserligen lett till vissa korruptionsavslöjanden, men utövas på en hel del håll av personer som är handplockade av de maktavare de är tänkta att granska. Venezolanerna har också en unik möjlighet att återkalla sina valda representanters mandat genom folkomröstning, men hittills har den bara använts i ett enda fall: det misslyckade försöket att avsätta Chávez 2004.

Den kanske viktigaste folkliga organisationen, och samtidigt en av de största sociala reformerna, har däremot vuxit fram nästan utan att någon uppmärksammat den. Den 4 augusti 2002 tillkännagavs ett presidentdekret som gav invånare i egenkonstruerade hus på ockuperad mark – en situation omkring 10 miljoner venezolaner lever i – rätt att kräva laglig rätt till marken. Markkommittéer skapades av invånarna i slumområdena runt Caracas och andra storstäder för att organisera denna process, och har hittills delat ut dokument till omkring 630 000 personer – något Venezuelaexperten Gregory Wilpert kallar för en "tyst boenderevolution".

Många av markkommittéerna har med tiden också tagit på sig en rad andra uppgifter, från att föreslå projekt inom vattenförsörjningen till att organisera medborgargården för att ersätta den i slummen illa sedda polisen. Vissa av dem har också ordnat nya markockupationer, med myndigheternas medgivande. Wilpert påpekar att sluminvånarna själva har gjort betydligt mer än staten för att lösa Venezuelas bostadskris; regeringen Chávez har inte lyckats bygga fler nya hus per år än sina företrädare.

Markkommittéerna har vuxit fram ur och



En ockuperad före detta bensinstation.



Engagerade deltagare i ett markkommittémöte där hus som hotas av lerskred diskuteras.

ersatt den chavistiska massorganisering som tidigare fanns i fattiga bostadsområden, de "bolivarianska cirkelarna" och de "valtaktiska stridsgrupperna", som i dag har tynat bort. Det finns i dag omkring 5 000 kommittéer, omfattande hundratusentals aktiva som representerar bostadsområden med över 5 miljoner invånare.

Några av de mest aktiva hittar man i Caracasförorten El Valle.

– Vi har alltid varit ett organiserat och kämpande område. Redan conquistadorerna råkade ut för ett av sina värsta bakslag just i den här dalen, säger Leonardo Dominguez, social organisatör, programledare på lokalradion och socialist. Leonardo kedjeröker, pratar mycket snabbt även för att vara venezolan och verkar känna var tredje person vi möter på gatan. På väg ut till markkommittémötet gör han en avstickare för att ge råd åt en taxichaufför som råkat ut för polisöverväld och en annan för att höra sig för om hur arbetet fortskrider på en ockuperad före detta bensinstation, och däremellan diskuterar han på sin knappt fungerande mobiltelefon en konflikt i tunnelbanan med sina politiska fränder i fackförbundet UNT.

På hållplatsen i El Valles centrum är kön oändligt lång och långsam. Den ena pickup-





jeepen efter den andra stannar, proppar in fler passagerare än vad som borde vara fysiskt möjligt och försvinner upp mot bostadsområdena på de omgivande höjderna.

Liksom några av radikalerna i UNT är Leonardo involverad i bildandet av ett nytt vänsterparti, och han har inte mycket till övers för MVR.

– Jävla opportunist, kuppamakare (det vill säga personer som stod på oppositionens sida i kuppen 2002), byråkrater. Byråkratin tar åt sig äran för alla gräsrotsinitiativ, ”titta vad vi gjort här”. Parlamentarikerna borde vara folkets röst, med arbetarlön, och lönen borde kontrolleras av basorganisationerna. Därför måste vi organisera en folkmakt, och detta är den viktigaste organiseringen just nu. Det är en grund för en socialism underifrån, säger Leonardo.

Den kraftfulla jeepen snarare klättrar än kör upp för den stupande, vindlande vägen. Husen längs väggkanten verkar hänga fritt i luften; mellan dem skimtar bara avgrunder. De flesta fria ytor i området är upptagna av de för Caracas så karaktäristiska stinkande sopbergen.

– Freddy Bernal, borgmästaren, har brutit kontrakten med kooperativen som hade

hand om sophämtningen tidigare och anlitat ett multinationellt bolag som gett bidrag till hans valkampanj. Det är därför det ser ut så här. Men hans tid kommer, kommenterar Leonardo.

Faktiskt fällde Chávez på sin resa i Europa under september några kommentarer om hur rent det var på gatorna i Madrid och Lissabon, vilket tolkades som ett erkännande av kritiken underifrån mot Bernal.

**”Caracaspolisen lade sig i bakhåll för oss och sköt tårgas, vi flydde och kom tillbaka med stenar, så höll det på några gånger tills de gav upp”**

I HALVMÖRKRET, DÄR EN gränd vidgar sig till ett litet torg mellan de lutande, sammanpressade två- och trevåningshusen av betongblock, har ett femtiotal personer samlats.

– Vi kommer inte att tillåta att de bygger kåkstäder! Vi måste få nya hus, för konstitutionen säger att alla har rätt till en värdig bostad. Då ska de inte få sätta oss i nya kåk-

städer igen, säger femtioåriga Elsa Choly, som leder mötet med myndig stämman, och möts av en kör av hummanden. Man diskuterar ersättningsboenden för personer vars hus antingen förstörts i lerskred – under regnperioden tragiskt vanliga händelser på sluttningarna kring Caracas – eller av geologer konstaterats löpa akut risk i framtida ras.

– Varför ska vi behöva åka ned till centrum med papper hela tiden? Vi gör studierna här och byråkraterna borde åka ut till oss i stället, tycker Rosana Rodriguez, sjuksköterska och ordförande för den lokala hälsokommittén, och återigen hummas det instämmande.

– Här känner vi varandra och kontrollerar varandra, allt är genomsnittligt. Det finns de som försöker sälja markdokument eller trixa på något annat sätt, men det upptäcker vi. Det kommer fler och fler till mötena hela tiden eftersom de märker att det här fungerar och ger resultat, säger Rosana.

Både Elsa och Rosana har tidigare varit aktiva i de bolivarianska cirkelarna och deltog i de demonstrationer som förde Chávez tillbaka till makten efter kuppen i april 2002.

– Vi förstod direkt att han inte avgått, för vi fick aldrig se honom själv säga det. Vi började ringa runt och körde omkring med

megafoner för att få med oss folk. Taxi-chaufförer och lastbilar tog med sig folk gratis in mot centrum, och en del stannade hemma för att ta hand om barnen för de som åkte. Caracaspolisen lade sig i bakhåll för oss och sköt tårgas, vi flydde och kom tillbaka med stenar, så höll det på några gånger tills de gav upp. Och så räddade vi presidenten. Ja, då var det demonstrationer var och varannan vecka, nu behövs inte det så mycket längre. Nu är jag engagerad i det här i stället. Här bygger vi makt åt folket, säger Elsa.

Jämfört med hur det brukar se ut – speciellt på ledningsnivå – i fackförbund och de flesta andra folkrörelser i Venezuela, är det påfallande hur massiv kvinnornas dominans är på mötet.

– Så ser det ut överallt, jag tror knappt det finns en enda kommitté i hela El Valle som leds av en man. Det är nog för att vi kvinnor känner mer medkänsla för vår nästa och är mer vana att ta ansvar, säger Rosana.

En cyniker skulle kunna se detta som att den venezolanska staten fått medborgarna att gratis ta på sig en del av dess administrativa uppgifter. Å andra sidan: hade markreformen genomförts utan kommittéerna hade det oundvikligen inneburit etablering av ytterligare en byråkrati, som absorberat resurser och utövat en daglig makt över människors liv.

Under 2004 var El Valle scen för ett intressant demokratiexperiment. De sociala och politiska organisationerna i förorten insisterade på att utse de kampanjansvariga för ”Slaget om Santa Inez” – folkomröstningen om Chávez – enligt ett direkt och federalistiskt system, kvarter för kvarter och stadsdel för stadsdel. Inför lokalvalen några månader senare drev en rad radikala krafter här och i andra förorter kravet att samma system skulle tillämpas för att utse kandidater till de chavistiska listorna, och vidare att kandidaterna skulle skriva ett slags kontrakt med gräsrotsgrupperna om deras ståndpunkter i olika frågor. Det gick inte igenom, men idén finns kvar.

– Jag ser en stor potential i grupper som den där. De kanske inte är så kritiska i dag, så länge reformerna fortsätter framåt i någorlunda takt. Men om – när – den nya byråkratin konsoliderar sig, då kommer de här människorna redan att vara organiserade och redo att konfrontera den, säger Leonardo Dominguez på vägen ned i dalen igen.

Eldar fladdrar längs väggkanten och Caracasnattens tusentals glittrande ljus breder ut sig framför oss. ■

# Ockupera, producera

Venezuelas länge sovande jättevärelse – den arbetande befolkningen – slår långsamt upp ögonen vid sina städskift och fabriksbaser. Allt fler företag tas över. President Chávez har förklarat att kooperativen är ”vägen mot socialismen”, men lovar samtidigt att respektera den privata äganderätten.

Mellan de vägbanorna rör sig nu hundratusentals venezolanska arbetare och utforskar utrymmet för arbetarkontroll.

– Det här är ett helt nytt sätt att tänka, säger José, mekaniker på en ockuperad petrokemifabrik.

Som långa sovande jättedjur, sida vid sida, ligger de fyra enorma pappersmaskinerna med sina oändliga rader av valsar utsträckta över golvet.

– Den sista produktionslinjen, som är till för tillverkning av kartong, får vi inte köra. Ett annat företag har köpt den, men aldrig tagit den härifrån. De ville bara bli av med en konkurrent. Är det inte otroligt? säger Rowan Jimenez inne i maskinhallen på pappfabriken Invepal. Han var tidigare smörjare, men fungerar nu som informationsansvarig för det nya kooperativet på fabriken.

Just i dag står även de övriga tre linjerna stilla för underhåll, och en grupp arbetare petar bort pappersrester från en löstagen vals. Bara några mindre maskiner som skär till pappret i olika format är i gång.

Normalt arbetar 600 personer här.

Invepal ligger några mil från Venezuelas tredje stad Valencia, några hundra meter från havet i ett säregnet landskap av palmer, oljeledningarna och en strand där ingen skulle få för sig att bada. Det är vindstilla och kokhett. Mellan industrierna står rader av gamla arbetarlägenheter övergivna med trasiga fönsterrutor. Här syns inga revolutionära paroller eller väggmålningar, men ändå är

**”Vi upptäckte att de under flera år lurat oss att företaget var på konkursens rand, för att få oss att gå med på olika försämringar.”**

detta just nu flaggskeppet för skapandet av Venezuelas socialism, och resultatet av en lång kamp från arbetarkollektivets sida.

– Redan för fem-sex år sedan märkte vi att ägarna försökte tömma företaget, som då hette Venepal. Vi organiserade grupper som registrerade vad som fördes ut och fördes in, vad som såldes, hur det finansiella läget såg ut. Vi upptäckte att de under flera år lurat oss att företaget var på konkursens rand, för att få oss att gå med på olika försämringar. När ägarna försökte ansluta sig till lock-

outen mot regeringen 2002 tillät vi inte det. När det sedan verkligen blev konkurs gick vi in och ockuperade fabriken – och sedan några månader tillbaka är vi i produktion, med arbetarmedverkan, berättar Rowan.

Han säger att alla viktiga beslut i dag fattas på stormöten. Alla som sitter på ansvarspositioner är valda och avsättbara när som helst och alla har samma lön.

– Enda undantaget är två ekonomiska och juridiska rådgivare som vi tyvärr ännu inte klarar oss utan. De har vi varit tvungna att erbjuda mer pengar. Men vi räknar med att snart kunna göra deras arbete själva. Det är ett helt nytt tänkande som vi håller på att lära oss. Vi vill bryta den sociala uppdelningen av arbetet – mellan teoretiskt och praktiskt, kvalificerat och okvalificerat – och demokratisera kunskaperna. Därför har vi hela tiden fortbildning av alla i kooperativet, och vi sprider ut ansvaret för till exempel inköp på nya personer.

Rowan förklarar att kooperativet inte vill ”tänka som kapitalister och bara berika oss själva”, utan också ge något tillbaka till samhället. Man har redan satsat pengar från fabriken i kvarteret.

– Vi har sett till att det kommit en klinik hit. I framtiden vill vi rusta upp alla bostadshus som en gång tillhört bolaget, men som nu bara förfaller. Vi vill skapa en närradio: det har inte sagts någonting i de lokala tidningarna om att vi kommit igång, inte ett ord. Vi gjorde till slut en egen video och fick den statliga televisionen att köra den, men vi vill ge andra samma chans att berätta om vad som händer i deras kvarter och vilka problem de har.

**ALLTIHOP STÅR PÅ EN** något snårig juridisk grund. Formellt är Invepal ett aktiebolag där den venezolanska staten äger 51 procent och ett kooperativ, där samtliga arbetare ingår, äger de resterande 49 procenten. Styrelsen består av representanter för både staten och kooperativet.

I bestämmelserna för företaget garanteras arbetarnas rätt att välja personer på olika ledande poster och att ingen av parterna får sälja aktier till någon utomstående. Kooperativet har en principiell rätt att köpa ut staten, upp till 99,5 procent av aktierna.

En viss del av vinsten – som räknas fram efter det att löner betalats ut – måste gå till lokala sociala projekt, en annan ska gå till arbetarnas trygghetsförsäkringar och resten ska delas mellan kooperativet och staten.

Finns det då inte en risk att vissa av fabriken pengarna går till att berika statliga byråkrater, snarare än till samhällets bästa? Nej, kontrar Rowan: för att hindra det finns en ”social kontroll”.

Arbetarna på Invepal har valt att upplösa sin fackförening, vilket de fått kritik för.

**”Det är varmt och allas t-tröjor är genomsveptiga. Arbetarmedverkan i sig har inte gjort maskinhallen svalare, eller arbetsuppgifterna roligare.”**

– Facket behövs inte längre eftersom vi redan är organiserade i kooperativet. Skulle det uppstå en konflikt med staten – ja, då slutar vi jobba helt enkelt, kommenterar Rowan.

I teorin står kooperativet i skuld till staten motsvarande värdet av de 49 procent det äger, men enligt Rowan finns ett underförstått löfte om att den skulden kommer att räknas av mot de obetalda avgångsvederlag som de gamla ägarna lämnade efter sig och därigenom försvinna. Enligt honom är det just nu största problemet för Invepal i stället situationen på avsättningsmarknaden.

– Utländska företag har orättvisa konkurrensfördelar. Om regeringen menar allvar med att vi ska ha en inhemsk utveckling borde den göra något åt det.

I den del av fabriken som inte står stilla matas papper tillskuret i olika format fram i färdiga buntar som ska paketeras och staplas. Det är varmt och allas t-tröjor är genomsveptiga. Arbetarmedverkan i sig har inte gjort maskinhallen svalare eller arbetsuppgifterna roligare. Men Rowan säger att det ska bli fler fläktar så småningom.

Vad händer då om en sådan åtgärd diskuteras på stormötet, men kommer i konflikt



När pappfabriken Invepals ägare försökte ansluta

med de statliga ägarnas – eller helt enkelt marknadens – krav på lönsamhet?

Det återstår ännu att se.

**INVEPAL HAR FUNGERAT** som förebild för ett antal andra företag, där både den juridiska konstruktionen och den interna organisationen – valda funktionärer, upplösning av arbetsdelningen, likalönsprincip och stormötesmakt – är uppbyggda på samma sätt. Det snarlikt benämnda Invepal, leverantör av kranar för oljeledningarna till statliga PDVSA, är ett av dem.

På den Nationella arbetarkonferensen för företag med arbetarmedverkan i Valencia i slutet av oktober (se Arbetaren 44/2005) representeras Invepal av Ivan och José.

– När vi vägrade att lyda under lockouten 2002 stängde ägaren verksamheten. Vi bodde i tält utanför fabriken i månader medan vi väntade på besked om expropriation. Sedan har vi gått kurser och nu, om en vecka, slår vi äntligen upp dörrarna för att börja med reparationer och upprustning. Nästa år kommer vi att kunna börja producera igen, berättar Ivan och José.

De är optimistiska och räknar med att alla



# — och sedan?



sig till lockouten mot regeringen 2002, gick arbetarna emot. Nu har de själva tagit över fabriken.



Ett 60 personers-kooperativ städar gator på kvällarna, utan annan utrustning än borstar.

i företaget ska kunna ta ut löner som motsvarar vad en kvalificerad tekniker tidigare tjänade, och de vill inte klandra myndigheterna för att det tagit så lång tid:

– Det är klart att de måste bli färdiga med utredningar och sådant innan de kan fatta beslutet.

700 venezolanska företag studeras för närvarande för att avgöra om en tvångsinlösnings är aktuell. Åtta har hittills expropriats, men av dem har än så länge bara Invepal fått igång produktionen. I något fall har övertagandet skett med ägarnas samtycke, men i de flesta fall efter en konflikt. Staten har betalat ut ersättning motsvarande värdet av de övertagna installationerna, men eftersom den summan först ska kvittas mot de ofta avsevärda skatteskulder, obetalda avgångsvederlag och inestående löner som företagen lämnar efter sig, är det i praktiken inte en fullt lika stor eftergift som det kan verka på papperet.

**”MED KOOPERATIVEN OMVANDLAR** vi samhället”, har Chávez förklarat. Enligt en annan formulering utgör de ”vägen mot socialismen”. Det finns i dag 4 500 kooperativ i Venezue-

la, med 264 000 sysselsatta personer, och målet är att 1 200 000 människor inom en snar framtid ska delta.

Den stora majoriteten av kooperativen har inte uppstått genom övertagande av befintliga företag, utan skapats från noll som nya verksamheter, med hjälp av statliga krediter och teknisk rådgivning. Nästan alla har byggts upp under det senaste året.

Den regeringstrogna tidningen Diario Vea talar om att målet är en ”statlig-koope-

**”Om Chávez inte vill ändra på konstitutionens respekt för äganderätten kommer vi att hamna i konflikt med honom.”**

rativ” lösning som ska kunna konkurrera med det transnationella kapitalet. Det är dock värt att notera att enligt statistikern Virmen Rodriguez på Minep, Ministeriet för folklig ekonomi, ser regeringen det som ”ett ambitiöst mål” på medellång sikt att

kooperativen ska omfatta tio procent av Venezuelas ekonomi. Hittills har de varit koncentrerade till småskaliga, mindre produktiva verksamheter med liten kapitalinsats, konstaterar tidskriften Tribuna Popular i en genomgång. Den genomsnittliga krediten är runt 20 000 svenska kronor per deltagare – fast med tanke på den korruption som knappast någon förnekar fortfarande existerar inom de venezolanska myndigheterna är det inte säkert att det är den summa som faktiskt nått ut.

Heslinda Glob arbetar i ett kooperativ om 60 personer som, utan handskar eller munskydd och med vanliga borstar och sopskyfflar som enda redskap, efter mörkrets inbrott städar på gatorna i stadsdelen San Augustin i Caracas. På det tjänar hon omkring 250 svenska kronor i veckan.

– Det räcker inte att leva på, men det blir i alla fall något till potatisen i grytan.

Å andra sidan är det inte något särskilt hårt arbete, tycker hon. Mellan åtta och tio personer har tio kvarter att avverka, och det klarar man på några timmar.

Ändå kan det vara en aning svårt att se detta – med ett uttryck från de argentinska fabriksockupationerna – som ”ett värdigt arbete”.

**ÄVEN I VISSA STATLIGA** företag har arbetarmedverkan införts. På aluminiumverket Alcasa tillämpas det sedan omkring två år tillbaka efter initiativ av den vänsterradikale styrelseordföranden Carlos Lanz, som också är den som mer än någon formulerat den ”kooperativistiska” ideologin och utformat metodiken i de kurser som blivande kooperativdeltagare brukar gå.

Arbetarna från Alcasa är bland de flitigaste deltagarna i konferensen för företag med

arbetarmedverkan. Man kan gissa att jobbet ofta är fysiskt tungt, eftersom deras representanter i genomsnitt är ungefär dubbelt så breda som alla andra delegater. Men de är också mer självmedvetna och självsäkra; de utövar sina nya rättigheter som just rättigheter, inte som en gåva från regeringen.

– Alcasa drevs ungefär som PDVSA, det vill säga det plundrades systematiskt av cheferna och multinationella bolag kopplade till dem. När vi öppnade böckerna och själva gjorde upp budgeten upptäckte vi mängder av korruption, som dyra kontrakt till underleverantörer som ägdes av vissa chefer. Vi rensade ut alltihop. Vi har eliminerat buller och giftiga utsläpp ur arbetsmiljön och vänt förluster till ett positivt resultat för första gången på 15 år. Våra vinster har vi själva och lokalsamhället kontroll över, och de investeras i lokala utvecklingsprojekt. Vi anser att den här modellen borde införas överallt, även i den privata sektorn, säger svetsaren Nestor Rodríguez.

**Hur skulle det gå till?**

– Genom expropriation, helt enkelt. De stora företagen borde förstatligas under arbetarkontroll och social kontroll.

**Strider inte det mot den privata äganderätten som Chávez har sagt att han respekterar?**

– Han sade inte att han stödjer äganderätten, han sade att konstitutionen garanterar den. Det stämmer att den gör det – och därför måste konstitutionen ändras. Om Chávez inte vill göra de ändringarna kommer vi att hamna i konflikt med honom.

Informationsfoldern Cogestión y producción, skriven av Carlos Lanz, redovisar framgångarna på Alcasa men innehåller också kommentarer om att ”motverka frånvaron” och ”eliminera döda stunder under





På kemiska fabriken Oxidor står tunnor med förorenade filter i långa rader och rostar sönder.

Eva Carillo på Ministeriet för folklig ekonomi anser att det långsiktiga målet för företag som Invepal är självstyre utan statlig inblandning.



arbetsdagen”. För en utomstående låter det onekligen uppseendeväckande, rentav alarmerande – det är den sortens åtgärder som radikala arbetare brukar bekämpa, inte initiera.

Men kommentarerna i foldern får sättas in i sitt sammanhang. Alcasa har aldrig drivits enligt kapitalistiska effektivitetsprinciper, utan som ett redskap för att via korruption kanalisera statliga resurser – ursprungligen oljeinkomster – i privata fickor. Det mål aluminiumverkets arbetare har satt upp för sig själva är nu att få det att fungera effektivt. I dag finns inte heller någon utomstående som berikar sig på deras ansträngningar, och åtminstone de representanter från Alcasa som närvarar på konferensen – naturligtvis inte ett genomsnittligt urval – förefaller påtagligt stolta, närmasthängivna över vad de har uppnått.

**DET STATLIGA ELVERKET** Cadafe uppvisar en liknande situation. Men här stötte demokratiseringen av företaget på tuffare motstånd.

– Vi upptäckte snart en massa konstigheter. Alla inköp av material gjordes utan något ordentligt underlag, utan någon jämförelse av leverantörer, utan utvärdering – det var en enda röra där det bara försvann en massa pengar. När vi började rota i det där, och samtidigt kritiserade energilagen som öppnar för partnerskap med transnationella företag, paralyserades alla kommittéerna för arbetarmedverkan. Vi har krävt att arbetsministeriet återuppväcker dem och väntar fortfarande på svar, berättar elfacketets sekreterare Carlos Lopez Muñes.

När jag talar med arbetare från Alucasa, ett systerbolag till Alcasa, får jag fåordiga och oprecisa kommentarer om att de ”fortfarande kämpar med kapitalistiska element”, och de är tveksamma till att låta mig besöka företaget.

En av vänsterfacket UNT:s radikalar

ledare, med det för en gammal trotskist något olyckliga namnet Stalin Perez Borges, kommer med relativt skarp kritik mot utvecklingen:

– Vi befinner oss i en farlig situation där starka krafter försöker stoppa marschen mot verklig arbetarkontroll och ersätta den med en symbolisk kontroll. Chávez har lyssnat på några kubanska rådgivare som säger att det inte kan finnas arbetarkontroll i strategiska industrier, och plockat upp något citat av Che Guevara där han påstås säga att arbetarkontroll är dåligt. Vi vill ha en revolution när arbetarmedverkan, som en övergång till

**”Det är ett problem att arbetarna många gånger fortfarande är fast i ett kapitalistiskt tänkande. På aluminiumverket Alcasa har de delat ut alldeles för mycket pengar till sig själva.”**

arbetarkontroll över hela ekonomin, säger Stalin energiskt.

– Det är även tal om att förbjuda strejker i strategiska industrier och det måste vi ovillkorligen sätta stopp för. Och många nya kooperativ är i verkligheten bara dåligt betalda statliga arbeten utan trygghet; i andra förekommer det bedrägeri och korruption, som att personer med kontakter registrerar kooperativet men kontrakterar ut arbetet på andra. För att möta allt detta måste vi forma vår egen kamporganisation, en enad front för alla företag med arbetarmedverkan och i kamp.

Förutom denna front är Stalin Perez Borges och hans kamrater i UNT:s vänsterfraktion ”klasskampsströmningen”, tillsammans

med andra vänsterveteraner inom olika organisationer, inblandade i det mest klassiska av projekt: att skapa ett nytt revolutionärt parti. Det återstår att se om resultat blir bättre än de som nåtts i andra latinamerikanska länder under senaste åren.

**KONFERENSEN FÖR** arbetarägda företag antar verkligen ett dokument som slår fast att ”den venezolanska staten fortsätter vara en kapitalistisk stat” och att ”arbetarna bör avancera med expropriation utan ersättning av de privata företagen och bankerna, med arbetarkontroll och social kontroll över alla företag”. Den beslutar om bildandet av den nämnda ”förenade fronten”, och kritiserar ”att arbetarna förvandlas till aktieägare och att anställningstryggheten upplöses via bildandet av kooperativ”.

Ändå är det, bland de arbetare jag talat med, i stort sett bara på Alcasa som ett så tydligt vänsterperspektiv visat sig. Speglar dokumentet agendan hos ett mindre antal ideologer snarare än majoriteten av arbetarnas övertygelser? Eller beror det på motvilja att visa upp interna motsättningar för besökande journalister?

Och hur är det med den klassiska stötestenen för alla modeller med arbetarkontrollerade företag: konkurrensen på marknaden och dess konsekvenser? Jag hinner inte ta upp ämnet med den stressade Stalin Perez Borges, utan ställer i stället frågan till Leonardo Caraballo, ordförande för UNT-Caracas och medlem av den mer regeringstrogna fraktionen Bolivarianska kraften.

– Pressen från marknaden är en av de stora utmaningarna. Kooperatisterna ska inte förvandlas till nya kapitalister – det var ett misstag i den jugoslaviska socialismen. Vi kan motverka det, dels genom att staten ser till att köpa från kooperativ så att de har en garanterad marknad, dels genom ömsesidigt samarbete mellan kooperativ, där de kom-

pletterar varandra mer än konkurrerar – som i de samarbetsavtal som slöts under konferensen för arbetarföretag, säger han.

Inte förvånande möter jag en något annorlunda syn på vad socialism för 2000-talet egentligen innebär när jag talar med Eva Carillo, en av viceministrarna på Minep.

– Det är något helt annorlunda än den så kallade realsocialismen, något unikt som vi bygger här för första gången. Kooperativen ska inte bygga på kapitalistiska värderingar, säger hon.

För företag som Invepal anser Eva Carillo att det långsiktiga målet bör vara självstyre, det vill säga att arbetarkooperativet tar över ägandet och att statens roll minskar. Som nästa steg i utvecklingen av den kooperativa sektorn beskriver hon skapandet av en slags semiplanerad ekonomi.

– Vi vill koppla samman kooperativen i produktiva kedjor – där inkomsten per arbetstimme delas lika mellan alla inblandade och ingen utnyttjar någon annan – och integrera dem med varandra och med staten. Vi vill inte att de ska konkurrera med varandra.

Erfarenheterna från arbetarmedverkan i statliga företag ser hon inte som odelat positiva.

– Det är ett problem att arbetarna många gånger fortfarande är fast i ett kapitalistiskt tänkande. På Alcasa, exempelvis, har de delat ut alldeles för mycket pengar till sig själva. Och att införa det på PDVSA i dag skulle bli en ren katastrof; där finns fortfarande rena maffiagrupper kvar, de är inte mogna ännu. Det är därför vi måste behålla kontrollen över de strategiska sektorerna. Det krävs ett annat medvetande, en kulturell förändring.

Problemen på Cadafe skyller hon däremot inte på arbetarna, utan anser – liksom UNT – att de beror på cheferna och deras privata intressen.

– Men det är inte så lätt att bara byta ut

# Nytt radikalt fack står nära regimen

**UNIÓN NACIONAL** de Trabajadores, UNT, skapades under 2003 som ett resultat av att den traditionella landsorganisationen CTV – som helt förknippas med det korporativa system som styrde Venezuela före Chávez – stödde lockout/strejken mot Chávez regim. Många företag hölls då öppna av de anställda, i strid mot order från ägare och chefer. För Cháveztrogna arbetare och gamla vänstermiliter som länge arbetat efter principen att ”verka där arbetarklassen finns”, det vill säga inom CTV, blev situationen ohållbar.

I en något improviserad procedur valdes en tillfällig ledning. Av oklara orsaker är det först nu som man har kunnat enas om att hålla en kongress och välja en ny förbundsledning – vilket dock inte ska göras på kongressen, utan i en omröstning direkt på verkstadsgolvsnivå; en rätt ovanlig procedur.

Den revolutionära ”klasskampsströmningen” inom UNT har en stark ställning och har drivit på för att få till stånd kongressen och valet. De enskilda fackklubbarna har lokal strejkrätt.

UNT uppger sig i dag ha 1,3 miljoner medlemmar och har helt akterseglat CTV, som knappast syns längre i offentligheten. En av ledarna, Marcela Mapero, uppger att 98 procent av alla nybildade fackklubbar har anslutit sig.

**UNT HAR INTE VARIT** inblandat i någon stor-konflikt under den tid man har funnits. I stället för en klassbaserad kamporganisation har UNT mer fungerat som å ena sidan chavismens murbräcka mot CTV, å andra sidan en politisk påtryckningsgrupp

för Chávezstyrets vänsterflygel. När UNT identifierat problem i regeringens politik har man hellre bemött det med lobbying än med att kalla till strejk. Faktum är att ockupationerna av stängda företag, med kravet på expropriation och arbetarmedverkan – ett tiotal pågår i skrivande stund – är de första egentliga direkta aktioner som förbundet har engagerat sig i.

– Vi är ett fack med absolut autonomi från regeringen, men djupt engagerade i den revolutionära processen, säger Marcela Mapero. ■





På Invepal får alla i arbetarkooperativet fortbildning för att bryta uppdelningen mellan teoretiskt och praktiskt. arbete.

dem från en dag till en annan. Det är ett arbete som pågår, säger hon utan att förklara svårigheterna närmare.

Några expropriationer av företag som är i verksamhet anser hon inte ska genomföras.

– Vi respekterar den privata äganderätten. Det bör finnas en privat sektor vid sidan av den statliga och den kooperativa, för den som väljer att verka kapitalistiskt.

Den framstående marxistiske ekonomen Michael A. Lebowitz har argumenterat för att frågan om expropriation av den privata sektorn är av sekundär betydelse – alla de största företagen i Venezuela är redan i statens händer. För att förverkliga socialismen skulle det räcka med att demokratisera dem, rensa ut den korrupta byråkratin och se till att staten konsekvent använder sig av kooperativ som leverantörer, menar han.

### ”De anklagar lokala ’byråkrater’, ’infiltrerade fjärderepublikaner’ och ’falska chavister’ för att motarbeta revolutionen i hemlighet.”

DET ÄR TROTS ALLT bara en minoritet av de venezolanska arbetarna som jobbar på företag med arbetarmedverkan eller i kooperativ. Hur har situationen för alla andra påverkats av den bolivarianska revolutionen? Jag frågar Marcela Mapero, ytterligare en UNT-ledare.

– Den har gett oss en ny atmosfär av facklig frihet. Anslutningsgraden har gått upp, från 12 till 16 procent, vilket är ovanligt i Latinamerika. Fler sluter kollektivavtal:

80–90 procent av våra medlemmar har det i dag.

Marcela Mapero uttrycker sig försiktigare än Stalin Perez Borges, men har ändå en del kritik mot regeringens låga takt.

– Arbetsrätten är fortfarande nyliberal, den ger arbetsgivarna mycket stor flexibilitet. I stället har vi fått tidsbegränsade presidentdekret om ”arbetsstabilitet”, som har varit i verkan under de senaste åren och förbjuder avskedanden utan grund. Det är bra, men det fungerar inte. Arbetsgivarna har hittat olika kryphål, de fortsätter att avskeda folk och kränka den fackliga friheten. De måste straffas.

Däremot vill hon inte klandra regeringen för arbetslösheten, som officiellt ligger på 11,5 procent, (men då ska man veta att över hälften av alla som räknas som sysselsatta arbetar i ”den inofficiella sektorn”, exempelvis som gatuförsäljare).

– Det beror på de transnationella företagens inflytande, på att vi importerar för mycket – 60 procent av allt som konsumeras i landet. Det löser vi genom inhemsk utveckling, genom att återaktivera produktionsapparaten och öppna de företag som stänger med arbetarmedverkan, menar Marcela Mapero.

På lokal nivå sjuder det av konflikter på den venezolanska arbetsmarknaden. En bedömning utifrån medierapporter visar på att antalet strejker, demonstrationer och ockupationer är åtminstone på samma nivå som i Argentina månaderna efter det ekonomiska sammanbrottet 2001. Offentliganställda på verksamheter som utbildningsministeriet, återvinningsstationerna i Caracas, Complejo Refinador Paranagua, och i kom-



”Företaget stängt – företaget ockuperat” står det på ett plakat vid ingången till Oxidor.

munen Carlos Arvelo har gått ut i protester mot korruption, brutna avtal och dåliga arbetsförhållanden. Arbetarnas retorik i dessa konflikter med staten verkar alltid vara densamma: de anklagar lokala ”byråkrater”, ”infiltrerade fjärderepublikaner” och ”falska chavister” för att motarbeta revolutionen i hemlighet och säger att ”Chávez vet inte vad som pågår”. Det kan säkert vara vad de själva också uppriktigt tror; det kan rentav vara sant. I vilket fall som helst ger det en möjlighet att kritisera staten utan att kritisera revolutionen eller Chávez – tvärtom identifieras de egna kraven som revolutionens och Chávez verkliga intressen.

Samtidigt har kravet på ”expropriation med arbetarmedverkan” börjat resas inte bara mot stängda företag, utan också i andra allvarliga konflikter med ägarna. På handskfabriken Guantes Mis Manos, i venezolanska Amazonas, ockuperade arbetarna fabriken efter att 35 av 42 anställda avskedats. Konflikten pågår fortfarande, och det gör den även på den petrokemiska fabriken Oxidor i ett industriområde i utkanten av Valencia.

**BANDEROLLERNA PÅ OXIDORS** grindar säger: ”Företaget stängt – företaget ockuperat”, men även, något oklart varför, ”Nej till ►



Som långa sovande jättedjur, sida vid sida, ligger de fyra enorma pappersmaskinerna med sina oändliga rader av valsar utsträckta över golvet.

– Den sista produktionslinjen, som är till för tillverkning av kartong, får vi inte köra. Ett annat företag har köpt den, men aldrig tagit den härifrån. De ville bara bli av med en konkurrent. Är det inte otroligt? säger Rowan Jimenez inne i maskinhallen på pappfabriken Invepal. Han var tidigare smörjare, men fungerar nu som informationsansvarig för det nya kooperativet på fabriken.

Just i dag står även de övriga tre linjerna stilla för underhåll, och en grupp arbetare petar bort pappersrester från en löstagen vals. Bara några mindre maskiner som skär till pappret i olika format är i gång.

Normalt arbetar 600 personer här.

Invepal ligger några mil från Venezuelas tredje stad Valencia, några hundra meter från havet i ett säregnet landskap av palmer, oljeledningarna och en strand där ingen skulle få för sig att bada. Det är vindstilla och kokhett. Mellan industrierna står rader av gamla arbetarlägenheter övergivna med trasiga fönsterrutor. Här syns inga revolutionära paroller eller väggmålningar, men ändå är detta just nu flaggskeppet för skapandet av Venezuelas socialism, och resultatet av en lång kamp från arbetarkollektivets sida.

– Redan för fem-sex år sedan märkte vi att ägarna försökte tömma företaget, som då hette Venepal. Vi organiserade grupper som registrerade vad som fördes ut och fördes in, vad som såldes, hur det finansiella läget såg ut. Vi upptäckte att de under flera år lurat oss att företaget var på konkursens rand, för att få oss att gå med på olika försämringar. När ägarna försökte ansluta sig till lock-outen mot regeringen 2002 tillät vi inte det. När det sedan verkligen blev konkurs gick vi in och ockuperade fabriken – och sedan några månader tillbaka är vi i produktion, med arbetarmedverkan, berättar Rowan.

Han säger att alla viktiga beslut i dag fattas på stormöten. Alla som sitter på ansvarspositioner är valda och avsättbara när som helst och alla har samma lön.

– Enda undantaget är två ekonomiska och juridiska rådgivare som vi tyvärr ännu inte klarar oss utan. De har vi varit tvungna att erbjuda mer pengar. Men vi räknar med att snart kunna göra deras arbete själva. Det är ett helt nytt tänkande som vi håller på att lära oss. Vi vill bryta den sociala uppdelningen av arbetet – mellan teoretiskt och praktiskt, kvalificerat och okvalificerat – och demokratisera kunskaperna. Därför har vi hela tiden fortbildning av alla i kooperativet, och vi sprider ut ansvaret för till exempel inköp på nya personer.

Rowan förklarar att kooperativet inte vill



I tornet destilleras föroreningar bort från ftalatet i Oxidors produktion. Men nu står allt stilla i den ockuperade fabriken.

”tänka som kapitalister och bara berika oss själva”, utan också ge något tillbaka till samhället. Man har redan satsat pengar från fabriken i kvarteret.

### ”Oxidor-arbetarna har tagit kontroll över en rymlig och välskött fabriksgård, de har luftkonditionerade rum att lägga ut sina madrasser i.”

– Vi har sett till att det kommit en klinik hit. I framtiden vill vi rusta upp alla bostadshus som en gång tillhört bolaget, men som nu bara förfaller. Vi vill skapa en närradio: det har inte sagts någonting i de lokala tidningarna om att vi kommit igång, inte ett ord. Vi gjorde till slut en egen video och fick den statliga televisionen att köra den, men vi vill ge andra samma chans att berätta om vad som händer i deras kvarter och vilka pro-

blem de har.

**ALLTIHOP STÅR PÅ EN** något snårig juridisk grund. Formellt är Invepal ett aktiebolag där den venezolanska staten äger 51 procent och ett kooperativ, där samtliga arbetare ingår, äger de resterande 49 procenten. Styrelsen består av representanter för både staten och kooperativet.

I bestämmelserna för företaget garanteras arbetarnas rätt att välja personer på olika ledande poster och att ingen av parterna får sälja aktier till någon utomstående. Kooperativet har en principiell rätt att köpa ut staten, upp till 99,5 procent av aktierna.

En viss del av vinsten – som räknas fram efter det att löner betalats ut – måste gå till lokala sociala projekt, en annan ska gå till arbetarnas trygghetsförsäkringar och resten ska delas mellan kooperativet och staten.

Finns det då inte en risk att vissa av fabriken pengar går till att berika statliga byråkrater, snarare än till samhällets bästa? Nej, kontrar Rowan: för att hindra det finns en

”social kontroll”.

Arbetarna på Invepal har valt att upplösa sin fackförening, vilket de fått kritik för.

– Facket behövs inte längre eftersom vi redan är organiserade i kooperativet. Skulle det uppstå en konflikt med staten – ja, då slutar vi jobba helt enkelt, kommenterar Rowan.

I teorin står kooperativet i skuld till staten motsvarande värdet av de 49 procent det äger, men enligt Rowan finns ett underförstått löfte om att den skulden kommer att räknas av mot de obetalda avgångsvederlag som de gamla ägarna lämnade efter sig och därigenom försvinna. Enligt honom är det just nu största problemet för Invepal i stället situationen på avsättningsmarknaden.

– Utländska företag har orättvisa konkurrensfördelar. Om regeringen menar allvar med att vi ska ha en inhemsk utveckling borde den göra något åt det.

I den del av fabriken som inte står stilla matas papper tillskuret i olika format fram i



# Härlig är jorden

## Twister om markrätt kostar liv

Chávez har lovat att ta död på Venezuelas storgods. Men lagarna når inte alltid ut på den vidsträckta, djupt ojämlika landsbygden. Där tvingas bondeaktivister beväpna sig för att få mark och ta strid inte bara mot jordägarna, utan också mot den statliga byråkratin och böndernas eget "låga medvetande". Vissa markkooperativ har supit bort sina pengar.

Den skottskadade aktivisten Jherwin talar om att det måste till en ny slags människa.

I januari 2005 tog Hugo Chávez ett nytt steg i sin teveshow *Alo Presidente*. "Jag kommer att ta död på storgodssystemet eller dö i kampen för att göra det", förklarade han – och pekade genast ut ett antal ägor lämpade för expropriation. Jordlösa ockuperade snabbt markerna, och för första gången skickades armén in för att skydda dem.

I september 2005 genomfördes den första lagliga expropriationen, av La Marqueseña. Godset ligger på den väldiga, skoglösa slätt i södra Venezuela som kallas Los Llanos. Marken här är bördig men glest bebodd på grund av det tuffa klimatet – en våldsam regnperiod och en mördande het torrperiod. Inte desto mindre är Los Llanos något av Venezuelas kulturella hjärta; härifrån kommer exempelvis landets mest kända folkmusikstil, den snabba och samtidigt sorgsna rytmen *joropo*. Den arketypiske *llaneron* är kofösaren på hästryggen, en motsvarighet till USA:s cowboy och Argentinas gaucho och med en liknande roll som nationell symbol. Här hittar man många storgods – däribland en av de troligaste kandidaterna för nästa expropriation, 33 000 hektar stora La Vaca.

– Fallet är solklart. Ägarna har kommit i besittning av statlig mark på felaktiga vägar och jorden används inte effektivt. Sedan två och en halv månad har vi lämnat in vår studie till Caracas och väntar bara på att de ska sätta dit sin stämpel. Men ingenting händer! säger Carlos Rondon, lantmätare i Calabozo, staden närmast La Vaca.

Att försöka förändra de gamla maktstrukturerna på den venezolanska landsbygden är som att köra in armén i ett getingbo. Carlos Rondon tar fram en bunt dokument – de äldsta från 1800-talet – som han hävdar motbevisar ägarnas anspråk på marken. Han bär alltid runt på dokumenten i en portfölj som han varje natt tar med sig hem.

– Annars eldar de upp dem för mig, förklarar han. Men vill inte specificera vilka "de" syftar på.

**HÄR MÖTER JAG ÄVEN** Regulo Ramon Hernandez, ordförande för kooperativet Brisa del Cielo och bondeaktivist.

– Jag var lantarbetare tidigare. Då tjänade jag 200 000 bolivares (runt 800 svenska kronor reds. anm.) i månaden när det fanns jobb. Det är under minimilönen, och därför gick jag in i ett kooperativ. Jag har varit med i kampen i sju år, deltagit i två tidigare ockupationer och utsatts för två attentat. Det finns en grupp poliser här som kallas "los del via", de är drogmissbrukare och jobbar för jordägarna. De stoppar dig när du kör längs någon enslig väg, skjuter dig och planterar ett vapen på dig som de använt vid något tidigare mord.

Ägaren till La Vaca, godset som står på tur för expropriation, håller sig lugn så länge armén är här, menar Regulo.

– Men han har sagt till oss att han kommer att låta döda oss när de åker. Därför kräver vi rätten att beväpna oss. Det kravet ligger hos regeringen just nu.

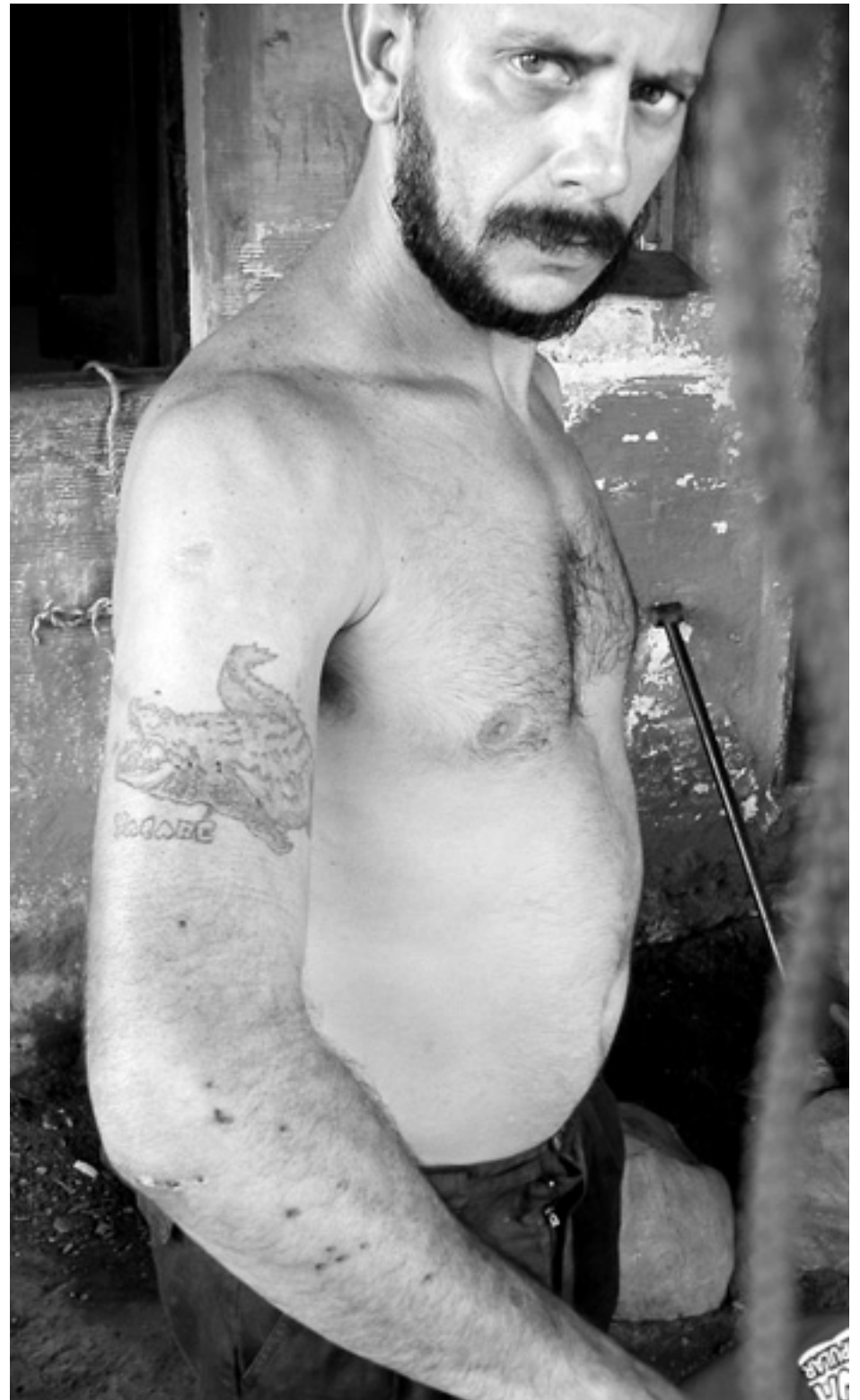
Liksom Roldon beklagar han sig över de hinder byråkratin lägger i vägen för processen. Förutom att pressa på myndigheterna säger han att organisationens huvudsakliga verksamhet är att ge stöd och skydd till hotade kamrater och att organisera ockupationer av de jordar som presidenten pekat ut.

**"De stoppar dig när du kör längs någon enslig väg, skjuter dig och planterar ett vapen på dig som de använt vid något tidigare mord."**

**Och om Chávez ännu inte nämnt ett visst storgods?**

– Då måste vi vänta. I det läget gör vi våra studier och presenterar dem för regeringen för att övertyga den om att det här är jordar som borde exproprieras.

**FEM PROCENT AV JORDÄGARNÄ** i Venezuela äger 75 procent av all mark. Det är siffror som uttrycker en verklighet lika dramatisk som typisk för de allra flesta latinamerikanska länder. Men historien om jorden har även



Jherwin Aragort sköts i armen av en granne som flyttat sina stängsel in på hans frus mark.

sina för landet speciella karaktäristika. Ett är statens osedvanligt starka roll: i än högre grad än vanligt har stora markegendomar koncentrerats till höga militärer, politiker och deras vänner.

– Statlig jord har delats ut eller sålts billigt hur som helst i decennier, trots att det är olagligt. Vi har också fenomenet med de "vandrande stängslen": inflytelserika jordägare utvidgar sina marker år från år och mutar tjänstemän att godkänna det i efterhand. Lantmätare, domare, politiker och poliser har kontakter med jordägarna eller äger jord själva. Det är en härva, säger Ali Gerecuto, journalist på radioprogrammet *Tierras y Hombres Libres* och specialiserad på landsbygdens problem.

**ÅR 2001 LANSERADE** den venezolanska regeringen en ny jordlag, vars uttryckliga syfte var att "göra slut på storgodsens, såsom varande ett system i motsättning till rättvisan, det allmänna intresset och den sociala freden på landsbygden".

Jordreform har varit ett klassiskt radikalt krav runtom i Latinamerika. I de "beroendeteorier" som lanserades på 1960-talet pekades det ut som ett avgörande steg för ekonomisk utveckling; genom att ett utfattigt lantarbetarproletariat förvandlas till bönder med stadgade ekonomiska förhållan-

den skapas en marknad för konsumtionsvaror. Därmed läggs en grund för en inåtriktad – i stället för exportbaserad – industrialisering.

För Venezuelas regering tillkommer målet att en del av de miljoner människor som samlats i slumområden kring Caracas och andra storstäder ska återvända till landsbygden. Man ska uppnå en "mer balanserad befolkningsfördelning" över landets territorium; en regionalpolitisk "Hela Venezuela ska leva"-ambition som Chávez under hela sin tid vid makten betonat kraftigt. Men han har varit noga med att påpeka att utflyttningen från stad till landsbygd ska ske frivilligt, utan Pol Pot-metoder, efter lockelserna från ett bättre liv som staten ställt i ordning.

Lagen från 2001 möjliggör expropriation av på över 5 000 hektar som inte används, eller där det inte finns en korrekt kedja av överlåtelser sedan Venezuelas grundande 1821. Sedan lagen antogs har staten distribuerat 2, 2 miljoner hektar statlig jord till olika kooperativ, omfattande sammanlagt 180 000 familjer, men först nyligen genomfördes alltså den första expropriationen av privat mark.

Eftersom den statliga jorden inte sällan kommit att användas illegalt, av storgodsägare med kontakter, har politiken inte desto mindre från början utlöst protester ►



► från jordägarna.

Men de har inte enbart begränsat sig till politiskt motstånd. Enligt en sammanställning gjord av bondeorganisationen Coordinadora Agraria Nacional Ezequiel Zamora har över 130 bondeaktivister mördats sedan lagen antogs 2001. Den venezolanska åklagarmyndigheten bedömde i sitt svar på denna anmälan 96 av fallen som ”politiskt motiverade mord”, och tvingades medge att bara fem av dem lett till fällande domar.

Bakom de flesta av attentaten ligger grupper av lejda mördare, kända som *el sicariato*. Journalisten Jonah Gindin konstaterar att de har kopplingar till de colombianska paramilitärerna och har rötter årtionden tillbaka, fram tills nu mest som aktiva i maffia-uppgörelser. Vid konflikter på landsbygden kunde de stora jordägarna tidigare räkna med att polisen och militären skyddade

**”Hon vill frivilligt lämna ifrån sig sina marker, utan krav på ersättning. – Vi vill göra det här till ett exempel för landet, säger hon.”**

deras intressen.

Med Chávez ankomst till makten ändrades det. Jordägarna fick övergå till att förlita sig på privata sicariato – och vare sig det beror på korruption, inkompetens eller bristande resurser har det venezolanska rättsväsendet hittills inte nått några större resultat i kampen mot dem.

Ett typiskt fall är mordet på Luis Mora, en bondeledare aktiv i regionen söder om Maracaibosjön, den 4 februari 2002. Mora, vars grupp länge hade legat i konflikt med en storgodsägare vid namn Nestor Montiel, öppnade dörren för två främmande män som bad om vatten. Han träffades av nio skott och dog omedelbart. Även hans yngste son dog senare av sviterna efter den chock han fick av att bevittna mordet. Attentatsmännen kunde identifieras och dömas, men inte deras uppdragsgivare.

I andra fall har godsägarna personligen – kanske drivna av en uppriktigt känd övertygelse om sin rätt till jorden – stått för våldet.

**MEN LINA GORNES ÄR** en annan sorts godsägare. Hon torde vara Chávez ideal: hon vill frivilligt lämna ifrån sig sina marker – utan krav på ersättning – och har varit föremål för ett reportage på den statliga tevekanalen.

– Vi ville göra det här till ett exempel för landet, säger hon.

Med 12 000 hektar var Lina Gornes föräldrar traktens största markägare, men på 1960-talet kom de i konflikt med de lokala politiska pamparna. Liksom många andra venezolaner på den tiden lämnade Lina Gornes landsbygden för staden och egen-



Mark i träda, i väntan på att åter brukas – kanske av nya ägare.

domen stod övergiven. Den som fick henne att återvända heter Jherwin Aragort: hennes man och en hängiven revolutionär.

Jherwin säger sig varit medlem av Chávez sammansvärjning redan under 1980-talet, men lämnade landet 1991 för att luffa runt i Kanada. Mot slutet av 1990-talet återvände han, arbetade med turism i en nationalpark och blev medlem i den revolutionära vänstergruppen Frente Fabricio Ojeda.

Mötet med Lina ledde honom in på nya banor i kampen om jorden. Men de vandrande stängslen satte hinder i vägen för deras planer att överlämna släktgodset: stora arealer hade helt illegalt annekterats av omgivande gods, och ägarna delade inte Lina Gornes syn på jordreformen.

En av de aggressiva ägargrannarna var Cruz Velisario. När en grupp från Frente Fabricio Ojeda den 21 augusti i år åkte ut för att fotografera en damm som Velisario hade anlagt mötte han dem med ett hagelgevär.

Han sköt och skadade först 15-åriga Isamar Barrios, sedan Jherwin som träffades i armén. Ett tredje skott slog sönder nackkottorna på 59-årige Leonardo Garcia och dödade honom omedelbart. Det var Leonardo som höll i kameran, och troligen fotograferade han sin egen mördare – filmen finns hos polisen. Lina, Jherwin och deras kamrater refererar alltid till honom som sin ”comandante”.

– Jag gick under jorden i en stadsgerilla på 1970-talet, eftersom vi inte kunde verka fredligt i studentrörelserna eller facket. Mina kamrater fängslades, försvann och torterades, trots att vi i Venezuela inte hade militärdiktatur utan betraktades som en demokrati. I dag ser jag samma saker hända på landsbygden. Det måste få ett slut. Men genom rättvisa, inte genom hämnd. Glöm inte att till och med Lenin sade att våldet mellan människor – inte mellan de sociala klasserna, mellan människor – är ovärdigt revolutionen, säger Ali Miguel Hernandez, en annan av gruppens medlemmar.

Cruz Velisario sitter häktad i dag, men hans hustru, som räckte över en ask patroner till honom medan han sköt, är fortfarande i frihet. Medan vi väntar utanför åklagarmyndigheten i San Juan pekar Lina ut en grupp personer som iakttar oss en bit bort och säger sig vara vänner till jordägaren. När vi stannar till i närmaste by observerar jag samma grupp på flaket till en pickup, som hastigt startar och försvinner i riktning mot markägorna. Jherwin fruktar att de kan lägga upp ett bakhåll någonstans längs den långa, oupplysta vägen och svär över att han

inte tagit med sig något vapen.

I karavan med två andra bilar tillhörande vänner från byn kommer vi till slut iväg och når sent omsider den enkla byggnad – tidigare boskapsskötarens boningshus – där ett halvduzin av Frente Fabricio Ojedas medlemmar har hyst in sig.

**– VI HAR VÄNTAT I TVÅ ÅR** sedan jag lämnade in erbjudandet om att överlämna marken, och nu har vi en död. Alla papper är klara, men byråkratin vill inte behandla det, säger Lina. Annars sitter hon mest sammanbitet tyst, vit och blond som en valkyria, i kontrast mot gruppens övriga medlemmar och i stort sett alla andra i trakten.

Jherwin har desto fler teorier.

– Det är infiltratörerna som satsar på att processen ska misslyckas. Provinsguvernören här – och jag kan nämna minst två guvernörer till – är kuppmakare som förklätt sig till chavister, säger han.

Som många andra chavistiska basaktivister har han inte mycket till övers för MVR, Chávez formella stödparti, som han anser ”parasiterar på folkets kamp”. Men till skillnad från exempelvis radikalerna inom fackföreningen UNT ser han inte lösningen i skapandet av ett nytt parti.

– Vi behöver inte partier. Folket borde styra direkt i stället. Vi skulle kunna utse en kandidat vi vill ha till borgmästare i vår by, exempelvis, och låta honom kandidera utan att gå genom partierna.

**Hur skulle man undvika att de kandidaterna också blir korrumperade?**

– Genom att vi känner dem, vi vet var de kommer ifrån, var de bor, och om de glömmet det så sparkar vi dem.

Jherwin visar med handen över de omgivande fälten.



Lina Gornes, en av få som vill ge bort mark.

– Titta på de där kullarna, de har varit skogtäckta, nu är det mesta nedhugget. Titta på fälten längs flodbädden, där är bördig mark som översvämmas under regnperioden, men den ligger obrukad. Jordägarna vill ha marken för att spekulera med den, för att tvätta pengar från knarkhandeln – mer än 30 procent av alla gods har kopplingar till knarksmuggling – de vill bara ha snabba pengar, de vill inte bidra med något. För mig är de förrädare mot fosterlandet. Den här marken tillhör egentligen ingen – vad betyder det att den spanske kungen delade ut den till någon på 1500-talet? Marken borde tillhöra människor som kommer hit och vill göra någonting av den, åstadkomma utveckling. Här skulle man kunna odla fruktträd, ris, traditionella medicinalväxter, ha fiskodlingar, ett slakteri. Venezuela måste kunna producera vad hon själv äter i stället för att importera så mycket som nu, säger Jherwin.

Samtidigt medger han att byråkratin och jordägarnas motstånd inte är de enda hinder som finns.

– Många kooperativ misslyckas. Samma inställning som finns hos de rika finns hos

**”Den här marken tillhör egentligen ingen – vad betyder det att den spanske kungen delade ut den till någon på 1500-talet?”**

många fattiga, de är ute efter snabba pengar. De tar krediterna och dricker upp dem i stället för att så. Det behövs en kulturell förändring, ett socialistiskt medvetande, ideologi, menar han.

Hos Jherwin, liksom många andra i Venezuela, är influensen från Che Guevara tydlig, inte bara som en romantisk ikon och förebild utan som en teoretiker som betonade skapandet av en ”ny människa”, en socialistisk människa. Jherwin försvinner in i ett resonemang om hur massmedia håller världens befolkning i ett mentalt mörker, gör en liknelse med Pink Floyds *The wall* och säger att han hoppas att kooperativen här kan fungera som en ljusfyr.

Det börjar bli kväll och stjärnorna kommer fram. Här på Los Llanos, långt borta från stadens ljus, är stjärnorna skarpa, horisonten avlägsen och himlen vid – vid som Jherwins och Frente Fabricio Ojedas drömmar. Men när man försöker ta sig fram längs marken finns det många stängsel att



# Revolutionen visas inte på teve

Motståndet smids i media: Chávez mäktigaste fiender är ägarna till landets största tevekanaler och tidningar. När han var på väg att störtas i kuppförsöket 2002 sände de ut propaganda mot honom nonstop. Nu bygger Chávez ett försvar, genom att lansera egna medier – och mobilisera folkrörelser.

**H**an äger nästan allt. En inhemsk tevekanal, en colombiansk och tre kontinentala satellitkanaler. Han har rättigheterna till Playboy Latin America, AOL Latin America, Coca Cola och Pizza Hut, äger ett basebollag och organiserar Miss Venezuela-

tävlingen – enormt populär efter venezolan-skornas många framgångar i Miss World och Miss Universum.

Venezuela är mediemagnaternas land, och tyngst av dem alla är Gustavo Cisneros. Han och hans gelikar har fått en unik politisk funktion under de senaste åren. Chávez

valtriumf 1998 lämnade de gamla partierna COPEI och AD inte bara grundligt bese-grade, utan också svårt misskrediterade och ur stånd att fungera ens som en effektiv opposition. De smälte bort inför Chávez. Ett vakuum uppstod, och den kraft som klev in var just massmedierna. I stället för att fungera som stödtrupper för den ena eller andra politiska kraften tog de stora Caracas-baserade tidningarna och tevekanalerna själva ledningen för motståndet mot Chávez: under de första åren efter maktskiftet *var* det massmedierna som var oppositionen.

En lång rad intellektuella ur högern, eller ur de mitten- och vänsterkretsar som aldrig anslutit sig till Chávez eller som har brutit med honom, fick massor av utrymme för att skriva regeringsfientliga kolumner i dagstid-

ningarna. När Chávez 2001 drev igenom nya lagar – bland annat om jordreform – hårdnade och breddades motståndet. Olika oppositionskrafter enades med hjälp av pengar och rådgivning från den CIA-kontrollerade fonden National Endowment for Democracy. Tunga ekonomiska krafter – den gamla halvkorporativa landsorganisationen CTV och arbetsgivarorganisationen Fedecamaras – anslöt sig, och oppositionens appeller började möta ett massivt gensvar i över- och medelklassområden.

Men massmedierna förblev nyckelspelare.

**VID DEN MILITÄRKUPP** mot Chávez som sattes i verket den 11 april 2002 rapporterade tevekanalerna oavbrutet från den enorma oppo- ►



En kvinna tittar försiktigt ut från den igenbommade butiken där hon arbetar morgonen efter att Chávez återinsatts vid makten efter det misslyckade kuppförsöket 2002.

FOTO: JUAN BARRETO/SCANPIX



# Radio som får folk att resa sig

**Gerillakommunikation. Det är den kände bolivarianske journalisten Earle Herreras slagord. Det är de utspridda, decentraliserade gräsrotsmedierna som har haft störst strategisk betydelse i slaget om Venezuela, och i synnerhet gäller det lokalradio.**

– 1998 EXISTERADE EN lokalradio i Caracas, vid kuppen 2002 fanns det omkring 15, i dag är de 31. I hela landet finns 178 legalt registrerade och minst 400 till som sänder. Det finns 16 lokala tevekanaler, varav den mest kända är Katia TV i ett slumområde utanför Caracas, berättar Ana Sofia Viloria, en före detta socialarbetare som ansvarar för just koordination av lokala – eller ”kommunitära” – medier på kommunikationsministeriet.

Enligt Herrera spelade lokalradiokanalerna en avgörande roll för att kalla samman massdemonstrationerna mot kuppöversöket den 13 april 2002, och för att ge kontraintformation under lockouten senare samma år.

Erfarenheterna från andra håll i Latinamerika – framför allt Bolivia – är också att lokalradio varit den enda form av alternativa medier som kunnat nå en masspublik. De kan konkurrera med de kommersiella mediernas överlägsna resurser genom sin kunskap om lokala problem och genom att fungera som samhällets egen röst.

– Fenomenet har växt i takt med att folk tappat förtroendet för de privata medierna. Vi har ännu inga lyssnarsiffror färdiga, men vi märker när vi är ute och talar med människor att kanalerna är allmänt kända. Det har blivit en rutin att ratta in dem för att få veta vad som verkligen händer, säger Viloria.

Till registrerade och godkända lokalmedier bidrar staten med utrustning, teknisk utbildning och annat stöd.

**Får man bidrag även om man är motståndare till Chávez?**

– Vi gör en undersökning för att se dels att de inte har kommersiella motiv, dels om de har en genuin förankring i lokalsamhället, om folk vill ha dem eller inte. Har de den förankringen har de rätt att räknas oavsett åsikter. Det finns ett par stycken registrerade som är negativa till



– Vi vill vara oberoende, även från staten, säger Enrique Velasquez, programledare på en av de lokala radiostationerna.

regeringen, främst evangelistiska kanaler, säger Viloria.

Ett av ministeriets senaste projekt är att bygga upp ett onlinearkiv med de lokala kanalernas egna nyheter som mp3-filer, så att de kan spridas från station till station.

**RADIO COMUNITARIO** Ali Primera i El Valle, en förort känd för sin starka organisering och politiska aktivitet, är en av de mest kända. Dess blygsamma studio ligger längst uppe i El Valles universitet, en jättelik betonglåda. Programmet som går talar om *micromachismos*, något som med svensk terminologi skulle kallas härskartekniker.

– Vi har funnits i fyra år. De organisationer som redan fanns i El Valle – på den

tiden de bolivarianska cirkelarna – bestämde att de behövde en egen röst. Under kuppen kom polisens elitstyrkor hit till universitetet och grep kända aktivister, men de visste ännu inte att vi fanns. Vi kunde fortsätta att berätta vad som verkligen hände och uppmana folk att gå ut på gatorna, berättar Emir Fernandez, en av programledarna.

– Vi är 60 personer inblandade i dag och vi får in information om vad som händer i alla sektorer av samhället. Vi släpper fram människor för att berätta om sådant som de har kunskaper om, folkets kultur. Det finns en kvinna som talar om matlagning och en annan som har ett religiöst program, men naturligtvis blir det mycket politik också. Och vi uppmuntrar dem som gör programmen att prata som de gör i vanliga fall, inte ”hejpåerallihopani-lyssnarpåradioaliprimera” som i de kommersiella kanalerna. Vi ser oss som en kämpande del av samhället. Vi åker upp på höjderna till de fattigaste kvarteren med högtalare och gör ”levande radio” för att nå även dem som inte har några radioapparater, för att föra en dialog med folk och höra vad de har att säga, säger Fernandez.

**VENEZUELA HAR OCKSÅ** ett mycket aktivt alternativt internetmedium, *Aporrea*, som publicerar nyheter i snabbare takt än något *Indymedia* och som blivit en standardkanal för alla landets folkrörelser för att föra ut sina budskap. Men Gonzalo Gomez, en av sidans upphovsmän, medger att det främst är en begränsad publik ur medelklassen som besöker den. Det är en ambition att nyheterna som publiceras på Aporrea ska kunna nå ut i bredare kretsar genom att plockas upp av lokalradiokanalerna.

Enrique Velasquez är entusiastisk programledare på Radio Comunitario Raices program *Tierra y Encanto*.

Han lägger på vad vi skulle kalla proggmusik – egentligen är hiphop hans specialitet – mellan detaljerade redogörelser av en korruptionsskandal.

Liksom många andra barfotajournalister i de blomstrande mediekollektiven ser han som sin mest angelägna uppgift att vara gräsrotternas röst inom den bolivarianska rörelsen.

– Vi har tagit emot en del bidrag från offentliga stiftelser, men vi vill vara oberoende även från staten. Vi måste kunna gå runt och fråga folk var det finns problem, var det försvunnit pengar, och vi får inte vara rädda för att trampa någon på tårna. Att vara chavist är inte samma sak som att vara revolutionär. Vi är revolutionärer, men det döljer sig många kontrarevolutionärer inom rörelsen i dag. Vi måste fråga oss, vart har oppositionen tagit vägen? Sanningen är att många av dem bara har tagit på sig röda baskrar. Redan har det börjat dyka upp nya sorters korruption i de nya regeringsprojekten. Därför måste folket organisera sig och fortsätta kämpa, och därför måste det ha sin egen röst, förklarar Velasquez.

Han menar att revolutionen i Venezuela är långt ifrån fullbordad:

– Folk måste förstå att det de får av staten inte är gåvor utan en rättighet. Å andra sidan måste de lära sig att ta ansvar. Titta på hur det ser ut med sopor på gatorna här till exempel! Vi har inte gjort revolution än. Om tjugo år hoppas jag att jag kan säga att vi har gjort revolution, och jag hoppas att vi här på radion har bidragit lite till den.



Ana Sofia Viloria – före detta socialarbetare som nu ansvarar för lokala medier.





FOTO: STR/SCANPIX

Carapaicas, en militant kvinnlig grupp, uttalar sitt stöd för Chávez vid en presskonferens under "generalstrejken" 2002–2003, när oppositionen än en gång försökte störta presidenten.

## Chavez lösning – starta egna medier

► sitionsdemonstration som rörde sig från en av Caracas rikaste förorter mot presidentpalatset. Inga bilder visades däremot från den demonstration som samtidigt ägde rum till stöd för Chávez.

Mitt inne i staden kolliderade de två demonstrationerna. I de incidenter som följde dödades flera människor i båda lägren. Fortfarande är det oklart exakt vad som hände. Vid ett tillfälle utväxlade beväpnade chavister skott med krypskyttar på näraliggande tak och med Caracaspolisen, som stod under oppositionens kontroll. Men i den film som kördes i samtliga privata kanaler syntes bara chavisterna, och en speakerröst förklarade att målet för beskjutningen var obeväpnade oppositionsdemonstranter. Efteråt har det framgått att speakern inte ens befann sig på platsen; hans röst hade lagts på i efterhand.

I denna situation gick en hög militär ut i CNN, fördömde våldet och uppmanade militären att göra uppror. Men allt var inte vad det syntes vara. Videon med militärens uppmaning hade spelats in redan kvällen innan, hos CNN:s korrespondent i Caracas.

Samtidigt stördes den statliga kanalen, Venezuela de Television, på elektronisk väg och kunde inte sända.

**TIDIGT PÅ MORGONEN** den 12 april lät sig Chávez tas till fänga. Men han vägrade att skriva under sin avskedsansökan – vilket dock inte

hindrade privata tevekanaler att sända den rullande textremsan "Chávez avgår, demokratin återställd". Under dagen svors arbetsgivarföreningens Pedro Carmona in som ny president. Han tillkännagav att parlamentet skulle upplösas, liksom samtliga regionala och lokala fullmäktige och landets högsta

**"Hundratusentals, om inte miljoner, människor strömmade ned mot centrum från de omgivande slumområdena till stöd för Chávez."**

domstol, och att alla lagar som införts av Chávez skulle rivas upp.

I morgonprogrammet *24 horas* tackade representanter för den nya regeringen de stora privata tevekanalerna för deras stöd till maktövertagandet. Senare hölls möten med Gustavo Cisneros och andra mediemagnater, som fick i uppgift att utveckla den nya regeringens kommunikationsstrategi.

Men den 13 april kom svaret från Caracas fattiga folkmassor. Hundratusentals, om inte miljoner, människor strömmade ned mot centrum från de omgivande slumområdena till stöd för Chávez. Caracaspolisen skickade ut pansarfordon i förorterna och sköt ihjäl

tiotal – det exakta antalet är alltför okänt – men förmådde inte hejda flodvågen. Samtidigt vägrade en rad lokala militärbefälhavare att lyda order från den nya regeringen. Enbart USA, Spanien, Colombia och El Salvador hade klart uttalat sitt stöd för Carmona, medan majoriteten inom de latinamerikanska ländernas samarbetsorgan OAS krävde att Chávez skulle återinstalleras.

I denna situation sände de privata tevekanalerna såpopor och tecknade filmer non-stop.

**PÅ EFTERMIDDAGEN** den 13 april var presidentpalatset och alla andra viktiga byggnader i Caracas centrum omringade av chavistiska demonstranter. Chávez hedersvakt gick in i palatset via en underjordisk tunnel från sitt eget högkvarter och körde ut kuppakarna. På kvällen samma dag togs Carmona till fänga, och på morgonen den 14 april återinstallerades Chávez som president.

Den dagen sände inga privata tevekanaler. Ingen av de stora tidningarna i Caracas kom ut.

Men den misslyckade kuppen medförde inte någon avgörande försvagning för oppositionen. I slutet av år 2002 återkom den med en ny offensiv, den så kallade "generalstrejken" mot regeringen, vilken i själva verket var en arbetsgivarinitierad lockout. De privata tevekanalerna anslöt sig officiellt till aktionen, vilket innebar att de 24 timmar om

dygnet i över två månaders tid oavbrutet sände en identisk tablå bestående av oppositionens reklamslag varvat med rapporter från dess demonstrationer, massmöten och andra aktiviteter.

**OCKSÅ INTERNATIONELLA** mediers rapportering från dramatiken i Venezuela under år 2002 färgades kraftigt av de inhemska oppositionsmedierna. Det gäller även Sverige. Om man studerar *Dagens Nyheter*s rapportering från den misslyckade kuppen i april, som bestod av sju artiklar, ser man snabbt ett tydligt mönster. I en nyhetsartikel med rubriken "Chávez åtalas för dödsskott" sägs att "militär och regeringstrogen milis öppnade eld mot protesttåget... minst 15 perso-

**"Det har förekommit ett antal uppmärksammade polisräder mot teve- och tidningsredaktioner."**

ner dödades". Som synes ger DN här en version av de oklara händelserna runt presidentpalatset som är helt identisk med oppositionens. Någon "regeringstrogen milis" har aldrig existerat. Däremot har det funnits aktivister från båda sidor som beväpnat sig; det är inte oöverstigligt svårt att få tag på skjutvapen i Venezuela. Ingenstans nämner ►



► DN att även Chávezanhängare dödats vid konfrontationerna runt palatset och vid polisräder i slumområdena.

Vidare konstateras att ”den allmänna bedömningen är att den 47-årige före detta fallskärmsjägaren Chávez tid är ute... efter mordandet av civila demonstranter förlo-  
rade han sitt sista stöd hos den inflytelserika krigsmakten”, och att han ”annonserat sin avgång i ett kort tal framför TV-kameror”. Detta tal finns inte omnämnt i någon av de detaljerade kronologierna över kuppför-  
söket; inte heller har någon av de personer jag intervjuat i Venezuela sett till det.

I en analys under rubriken ”Högmod ledde fram till fallet” konstaterar Bengt Albons lika tveklöst att ”den epok som kal-  
lats den bolivarianska revolutionen är slagen i spillror” och ”det var då bara en tidsfråga innan de folkliga gatudemonstrationerna skulle fälla Hugo Chávez”.

”Generalstrejken” från december 2002 till januari 2003 ägnade DN betydligt min-  
dre intresse. Det mest anmärkningsvärda här är kanske att artiklarna konsekvent talar om en ”strejk”, trots att det i de flesta fall handlade om att cheferna – med hjälp av delar av den mer kvalificerade personalen –  
läste ute arbetarna från arbetsplatserna och uppmanade dem att stanna hemma med full lön. Att arbetare på ett flertal fabriker själva  
bröt sig in och återupptog produktionen, i strid med sina order, nämns inte med ett ord.

Likaså saknas i DN varje slags återspeg-  
ling av hur de politiska sympatierna är upp-  
delade efter klass och hudfärg. Det har under åren räckt med att kasta en blick på en demonstration från vardera läget för att  
notera sambandet. Oppositionens marscher har så gott som alltid startat vid Plaza Alta-  
mira, i Caracas rikaste stadsdel. Men i DN har just de marschererna genomgående upp-  
höjts till ”folkligt missnöje” eller ”folkliga demonstrationer”. Fast det som tydligast lyser med sin frånvaro i DN är just uppgif-  
terna om de venezolanska mediernas extra-  
ordinära uppträdande under dessa konflikter. Ämnet berörs inte med ett ord.

**HUR HAR DÅ CHÁVEZ** förhållit sig till sina fien-  
der i media? Har regimen kunnat stå emot  
frestelsen att inskränka yttrandefriheten?

Det har förekommit ett antal uppmärk-  
sammade polisräder mot teve- och tidnings-  
redaktioner. De privata medierna har vid  
vissa tillfällen trakasserats av chavistiska  
demonstranter, och Venezuela har flera  
gångar fått ta emot kritik från organisatio-  
ner som Reportrar utan gränser.

Bland de lagar som kritiserats finns  
Lagen om socialt ansvar inom radio och  
television. Läser man lagen i sin helhet fin-  
ner man bland annat förbud mot uppvigling  
och förtal – knappast unika internationellt  
sett. Det unika för Venezuela är snarare att  
stora kommersiella medier öppet uppmanat  
till störtande av den sittande regeringen.

Vidare är det strikt förbjudet att visa könsor-  
gan i bild utom i utbildningssyfte, och kraf-  
tigt reglerat när man får visa konsumtion av  
alkohol och tobak utan att samtidigt infor-  
mera om drogernas negativa effekter –  
fånigt kan tyckas, men inte heller det särskilt  
ovanliga bestämmelser.

Redan ett kort skummande genom de  
största venezolanska tidningarna gör det  
svårt att ta kritiken mot bristande pressfrihet  
på allvar. De extremt Chávezkritiska kolum-  
nisterna fortsätter att breda ut sig över den  
ena sidan efter den andra. I *El Universal* hit-  
tar man dagligen satirteckningar som den på  
en liten flicka som säger ”finns det rätt till  
opposition här eller är vi alla redan statlig  
egendom?”. Oppositionen fortsätter att  
hålla välbevakade presskonferenser och  
enstaka demonstrationer och varnar då  
regelmässigt för att landet är på väg mot full  
diktatur. Det har man varnat för i åtminstone  
fyra år nu.

### ”Men ännu mer än på media har den venezolanska rege- ringen satsat på att skapa kontakter med sympatiskt inställda folkrörelser.”

Samtidigt har åtminstone delar av medi-  
eoligarkin slutit någon form av vapenvila  
med chavismen. Arkemagnaten Cisneros  
sammanträdde med Chávez under 2004, och  
efter det har hans kanaler intagit en mer  
konventionellt ”objektiv” hållning. Exem-  
pelvis får nu regeringsrepresentanter nor-  
malt sett gå i svaromål mot angrepp från  
oppositionen. Å andra sidan har varken Cis-  
nero eller någon av hans kollegor åtalats för  
sitt öppna deltagande i statskuppen.

**I HUVUDESAK HAR CHÁVEZ**, och de folkrörelser  
som stödjer honom, gått till motangrepp  
med andra vapen. Med sina omfattande  
oljeinkomster i ryggen har regeringen inte  
haft några finansiella problem att starta egna  
medier. Den bolivarianska revolutionen hål-  
ler sig med en egen dagstidning, *Diario Vea*.



DN 13 april 2002.

I sina ledare håller den en obrottsligt rege-  
ringstrogen linje, medan debattsidan ger  
utrymme för en del udda inlägg från chavis-  
mens utmarker – däremot sällan för skarpa  
debatter. På insändarsidan skriver läsarna  
gärna om sina problem med olika myndig-  
heter, varpå den gamle gerillaman som a-  
gerar chefredaktör svarar med att läxa upp de  
ansvariga byråkraterna eller ge brevskriva-  
ren goda råd. Någon särskilt sofistikerad  
journalistik handlar det inte om, men tid-  
ningen lyckas prestera en lättläst, daglig  
bevakning av nationella och internationella  
händelser ur ett vänsterperspektiv.

De flesta människor i slummen och på  
landsbygden köper dock inte tidningar  
regelbundet. Teve och radio dominerar kraf-  
tigt i de sociala skikt där chavismen har sin  
bas.

Den stora statliga tevekanalen, Venezuela  
de Television, eller TV 8, som den oftare  
kallas, är lojal med regimen. Men med  
undantag för Chávez populära pratprogram  
varje söndagsförmiddag, *Alo Presidente*, har  
inte TV8 brutit de privata kanalernas tittar-  
dominans. De fyra största privata kanalerna  
har fortfarande omkring 90 procent av  
marknaden. TV 8 kan vara mycket tröttsam  
och seg: det är inte ovanligt med sändningar  
från massmöten eller internationella konfe-  
renser av begränsat allmänintresse, som  
pågår, obrutna och okommenterade, i en  
timme eller mer.

På den internationella spelplanen är  
regeringens flaggskepp satellitkanalen Tele-  
sur, som drivs tillsammans med Kuba,  
Argentina och Uruguay. Till Telesur har  
knutits kända internationella profiler, som  
den franske vänsterjournalisten Ignacio  
Ramonet, och kanalen satsar på kvalitetsdo-  
kumentärer och en hög journalistisk nivå.  
Den betonar också den latinamerikanska  
identiteten, i tydlig konkurrens med USA-

centrerade CNN en Español. Talesmän från  
Vita huset har kritiserat projektet, och  
Colombias regering har hotat att blockera  
Telesurs signal för att den anses vara alltför  
vänligt inställd till vänstergerillan Farc i sin  
rapportering.

**MEN ÄNNU MER ÄN** på media har den venezo-  
lanska regeringen satsat på att skapa direkta  
kontakter med sympatiskt inställda folkrö-  
relser runt om på kontinenten och i världen.  
Venezuela har bland annat stått värd för  
Världsungdomsfestivalen, Folkens boliviari-  
anska kongress, Kongressen för ursprungs-  
befolkningarnas kamp och Konferensen för  
företag under arbetarkontroll. År 2006 hålls  
Latinamerikas regionala avdelning av World  
Social Forum i Caracas.

Den bolivianske indianledaren Evo  
Morales har besökt Caracas åtskilliga gång-  
er, och João Stedile från de brasilianska jor-  
dockupanternas i MST var nyligen gäst i Alo  
Presidente.

Chávez lägger också särskild energi på att  
bygga upp en relation till svarta aktivister i  
USA. Han har själv besökt Bronx, där han  
enligt tidningen *Counterpunch* bemöttes  
”som en rockstjärna”. Den uppmärksam-  
made försäljningen av subventionerad olja  
till fattiga svarta områden som Bronx och till  
offren för orkanen Katrina är ytterligare ett  
led i denna strategi.

Det är inte långsökt att se en spegling i  
mindre skala av hur USA sedan årtionden  
tillbaka har knutit militärer, högerpolitiker,  
opinionsbildare och mer ljusskygga krafter  
till sig i ett internationellt nätverk. Venezu-  
ela får direkta kommunikationskanaler till  
politiskt organiserade grupper runt om i  
världen; landet har kallats ”de sociala rörel-  
sernas allierade nummer ett”.

Så byggs en sköld mot framtida försök att  
isolera eller störta regeringen.

n

# Tevesändningar från botten

**PÅ VIVE TV:S REDAKTION** är väggarna tapetse-  
rade med affischer på Che Guevara, sub-  
comandante Marcos och Salvador  
Allende.

Det här är en dokumentärtevekanal  
med ambitionen att skildra Venezuela från  
gräsrotsnivå – den just nu mest nyska-  
pande satsningen på radikal media.

Joaquin Morales är en av reportrarna.

– Vi försöker skapa en ny typ av journa-  
listik. Om vanliga människor syns i de

kommersiella kanalerna är det bara i form  
av att journalisten sticker upp en mikrofon  
under näsan på någon och ger honom eller  
henne fem sekunder att försöka säga något  
vettigt. Vi låter människor tala till punkt  
och håller oss själva i bakgrunden. När vi  
åker ut någonstans för att göra reportage  
bor vi inte på hotell utan hos de männis-  
kor vi ska skildra, för att få en annan rela-  
tion till samhället. Det reportage som varit  
viktigast för mig var när jag intervjuade

min farfar som är snickare. Han grät när  
han tittade på det. Vi vill skildra de vanli-  
ga människorna som så stora och viktiga  
som de är.

Joaquin är i tjugoårsåldern, som många  
andra i den påtagligt unga redaktion.

– De flesta av oss är ungdomar från fat-  
tiga områden som har lyckats skaffa oss en  
utbildning. Vi hade ändå aldrig fått en  
chans hos de privata medierna, på grund  
av vår hudfärg och var vi kommer ifrån.





"Socialismen erövrar genom kamp", står det på tröjan hos en deltagare vid Nationella arbetarkonferensen för företag med arbetarmedverkan. Men Venezuelas regering satsar hellre på att det traditionella gradvis konkurreras ut av deltagardemokrati, än på direkt konfrontation.

# Socialismen som medel

Amerikanska oljebolag flockas fortfarande i Venezuela. Inga nya jobb skapas åt de fattiga, politikerlönerna förblir höga och staten satsar hårt på att locka till sig utländska investeringar. Så vad ligger egentligen i Chávez tal om "socialism"? Venezuela är mitt uppe i en motsägelsefull process, där utgången inte är given, och där de viktigaste aktörerna är andra än Chávez själv.

**A**tt varje revolutionär process är full av motsättningar är närmast en klyscha, men den äger särskild giltighet i fallet Venezuela. Medan arbetarmedverkan etableras på basis av radikal jämlikhet har de parlamentariker som lagstiftar om expropriationer fortfarande månadslöner på 40 000 svenska kronor. Medan de nya jordbrukskooperativen brukar marken ekologiskt efter modell från den brasilianska jordockupationsrörelsen MST – inga genmanipulerade varianter, sparsamt med bekämpningsmedel och konstgödsel – startar samtidigt regeringen destruktiva kolbrytningsprojekt. Och medan ordkriget mot USA

skärps fortsätter Venezuela att sluta nya kontrakt med amerikanska transnationella företag, som Chevron: hela 32 joint ventures inom oljeindustrin pågår i landet just nu.

**DET GRUNDLÄGGANDE FÖRHÅLLANDE** som präglar Venezuelas – liksom alla andra latinamerikanska länders – ekonomiska struktur är rollen som exportörer av råvaror och importörer av industriprodukter. Venezuela trädde in i det koloniala systemet som exportör av kakao och socker, men från 1920-talet blev den helt dominerande varan olja. Till skillnad från många andra råvaror har oljan alltid haft en konstant ökande efterfrågan och ett stabilt och förhållandevis

högt pris. Sedan 1950-talet har den venezolanska staten haft rättigheterna till naturtillgångar under markytan, och sedan 1976 har oljeindustrin varit nationaliserad.

Den traditionella eliten har behållit kontrollen över Venezuelas ekonomi – men inte direkt, utan genom staten. Staten har varit den dominerande källan till värde och vinst, och den venezolanska borgerligheten har parasiterat på den som sugfiskar på en val. Därmed har det typiska latinamerikanska ekonomiska mönstret upprepat sig: de rike-domar som kommit in i landet har inte använts för att utveckla dess ekonomi, utan för att importera konsumtionsvaror – rentav lyxvaror – och på senare tid även för att spekulera på de internationella finansmarknaderna.

**TROTS ALL HANS FRISPRÅKIGHET**, och trots att hans uttalanden citeras överallt och hela tiden i Venezuela, är det märkvärdigt svårt att få grepp om vad Chávez verkligen vill med detta land. Han kommunicerar genom sina teveframträdanden, genom sina retoriskt välkomponerade, men ofta ganska dunkla, tal och i intervjuer som vanligen inte är speciellt ideologiskt djuplodande. Sällan

lämnar han efter sig något i skriven form, särskilt inte text av programmatisk karaktär.

Genom de referenser han gör, och genom vad vi vet ska ha format honom ideologiskt, kan man ändå anta att Chávez skriver in sig själv i raden av nationalistiska ledare. Han förefaller ha dragit slutsatsen att den venezolanska borgarklassen är oförmögen att driva på en reell utveckling i landet – och så också staten. Genom sin långa tradition av korruption och av att leva på oljeräntan har staten, sådan den hittills sett ut, gjort sig oduglig.

**"I officiella pressmeddelanden talas det gärna om de goda investeringsförhållandena i landet."**

Med en sådan rekonstruktion av Chávez bild av sitt land kan det bli mer begripligt varför han initierat alternativa maktstrukturer som de urbana markkommittéerna. Vidare har han bedömt att vissa uppgifter i utvecklingsprocessen bäst genomförs av en "kooperativ sektor". Om denna rekonstruk-



## TEMA: Venezuela

tion är riktig är socialismen – om Chávez verkligen eftersträvar något som vi skulle identifiera som socialism – för honom ett redskap för nationell utveckling snarare än ett mål i sig.

Regeringen har sålunda inte ingripit mot det transnationella kapitalets intressen i någon märkbar utsträckning. I officiella pressmeddelanden talas det gärna om de goda investeringsförhållandena i landet. Hos den världsledande konsultfirman Standard & Poors bedöms investeringsriskerna i Venezuela som lägre än i Brasilien, men å andra sidan högre än statsterrorismens Colombia. Chávez har, enligt Venezuelaexperten Richard Gott, influerats av råd från Fidel Castro om att ”den enda revolutionära vägen till utveckling i dag är att öppna upp hela landet för utländska investeringar”.

Enligt en serie intervjuer som Michael Albert gjorde i oktober 2005 föreställer sig regeringens ideologer att en socialistisk, deltagardemokratisk struktur gradvis ska konkurrera ut och ersätta de traditionella institutionerna, utan att direkt behöva konfrontera dem. Det är knappast en oproblematisk strategi, och knappast något som alla revolutionärer är överens om.

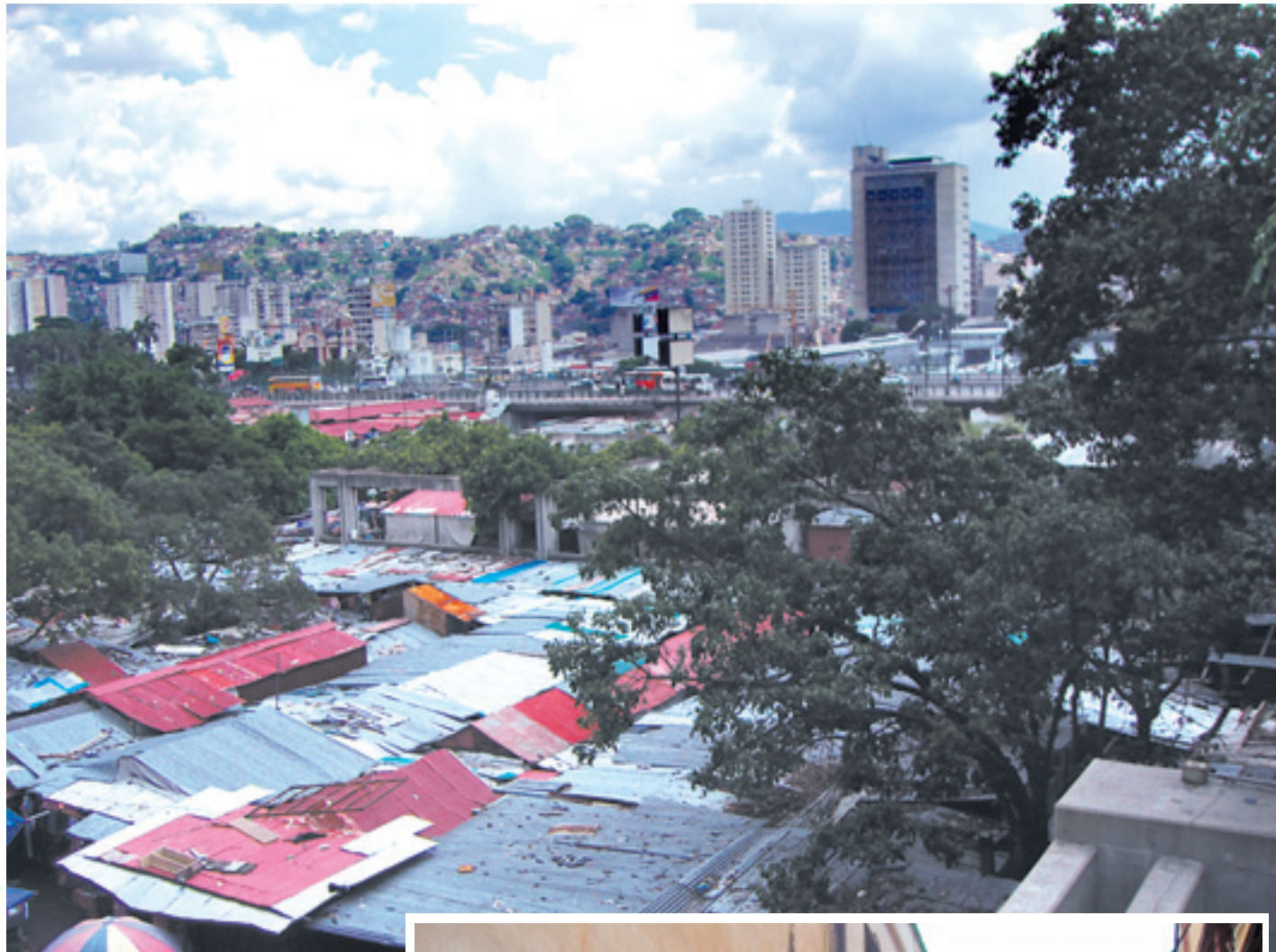
**NÅGOT SOM REVOLUTIONEN** tveklöst har misslyckats med så här långt är sysselsättningen. Inga nya arbetstillfällen har skapats i större skala, inte heller har man delat på de som finns. Utan massiva statliga ingripanden riskerar därmed ”de fattiga att förbli fattiga, om än med bättre samhällservice”, skriver Latinamerikahistorikern James Petras. Hitills har Chávez i stort sett undvikit att ta upp denna fråga.

Men historien skapas heller inte av en man. Många av hans anhängare tenderar att

### ”Det finns inte mycket som tyder på att händelseutvecklingen är uppgjord i hans huvud på förhand”

se Chávez som en överlägsen strateg och revolutionens förlopp som det omsorgsfulla utvecklandet av hans mästerliga stridsplan mot ”oligarkin” och ”imperiet”. Strategiskt begåvad är den före detta översten säkert – men det finns inte mycket som tyder på att händelseutvecklingen är uppgjord i hans huvud på förhand.

Massorganiseringen i slummen föddes efter att invånarna där själva gått ut i de enorma demonstrationerna under kuppförsoket den 13–14 april 2002, som tycks ha kommit som en överraskning för alla parter. Den urbana jordreformen – tänkt som en



Organiseringen i slummen skedde på invånarnas eget initiativ, inte Chávez...

mindre komponent i de sociala programmen – gav upphov till landets största folk-rörelse. Politiken med företagsexpropriationer, som i dag utvecklats så att Venezuela agerar för en kontinental rörelse av arbetarkontrollerade företag och inkorporerar det i sitt projekt för integration mellan Latinamerikas länder, kom till efter att många arbetare på eget initiativ drivit vidare sina företag under lockouten 2002–2003, och därefter hållit Venepal och Veneval ockuperade i månader.

Historien formas av alla de som deltar i den, utifrån deras olika motiv och perspektiv. Den våg som drar genom det venezolanska samhället i dag, och som känns på gatorna i Caracas, handlar mer än något annat om att människor börjat tro att en annan värld är möjlig – inte endast som en teoretisk insikt, utan som en erfarenhet i den egna vardagen.

Vad de kommer att göra med denna nya insikt, och var det kommer att sluta, återstår ännu att se.



...men stödet för honom är fortsatt starkt, som i slagorden på husväggarna.

## VIDARE LÄSNING

### BÖCKER:

**Richard Gott**, *Hugo Chávez and the Bolivarian Revolution* (Verso)

**Eva Golinger**, *The Chavez Code* (Consortium)

**Magnus Linton**, *Americanos – Ett reportage om Latinamerikas nya rebeller* (Atlas)

### HEMSIDOR MED PROCHAVISTISK LINJE:

[www.venezuelanalysis.com](http://www.venezuelanalysis.com)  
[www.aporrea.org](http://www.aporrea.org)  
[www.minci.gov.ve](http://www.minci.gov.ve)  
[www.rebelion.org](http://www.rebelion.org)  
[www.vheadline.com](http://www.vheadline.com)  
[www.americas.org](http://www.americas.org)

### HEMSIDOR MED OPPOSITIONENS

#### SYNPUNKTER:

[www.vcrisis.com](http://www.vcrisis.com)  
[www.venezuelatoday.net](http://www.venezuelatoday.net)

### VIKTIG CHAVISTISK GRÄSROTSSIDA:

[www.antiescualidos.com](http://www.antiescualidos.com)

De flesta folkrörelser i Venezuela har fortfarande inga hemsidor; exempelvis har facket UNT inte fått klart sin ännu.

## OM DENNA BILAGA

Vill du beställa fler exemplar av denna bilaga?

Kontakta:  
**SAC:s U-info**  
Box 6507  
113 83 Stockholm  
08-673 36 14  
[uinfo@sac.se](mailto:uinfo@sac.se)



Bilagan är producerad i samarbete med SAC:s U-info och är delvis finansierad med bidrag från Sida.

Omslagsfoto: Howard Yanes/Scanpix